

Milan Hromník

Z dejín obce a farnosti Zubák

Žilina 2001

Slová na úvod

Zubák leží hlboko v horskom údolí. Má takáto obec nejakú históriu? Táto knižočka dokazuje, že Zubák má históriu. Tvorili ju známi i bezmenní ľudia svojím životom a prácou. Oplyvňovali ju oblastné, národné i svetodejinné udalosti. Obec vo svojich dejinách prežívala obdobia rozkvetu a úpadku. Tunajší ľud v ťažkých horských existenčných podmienkach dokázal však obnovovať a znovu budovať svoju obec. Kde predchádzajúce generácie naberali silu začínať život odznovu? Hybnou silou pre ne bola kresťanská viera. Kresťanstvo dávalo ľuďom zmysel života, nádej, silu prekonávanie ťažkosti. Kresťanstvo do ľudských vzťahov prinieslo vyššiu lásku a vzdelanosť. Kresťanská viera uprostred meniteľných názorov sa ukazuje ako jediná trvalá hodnota v doterajších dejinách. Toto poznanie môže v nás oživiť zmysel pre národné a kresťanské korene. Prečo o tom hovoríme? Lebo túto knižočku vydávame z podnetu duchovného správcu Jozefa Hlaváča. Hlbší pohľad do dejín obce priniesol nové objavy. Zubák si v roku 2001 pripomína 530. výročie prvej písomnej zmienky, ale ukazuje sa, že jeho dejiny siahajú oveľa ďalej.

Nech táto knižočka u všetkých ľudí, čo sa tu narodili a prežívajú tu svoj život, vzbudí lásku k ich obci a rodnému kraju.

Nech krajanom, ktorí odišli z obce, sprítomní a oživi spomienky na domov.

Nech novým obyvateľom pomôže k tomu, aby sa im obec stala druhým domovom.

Nech je povzbudením pre generácie, ktoré budú budovať svoju obec v budúcnosti.

Nech prinesie pozdrav všetkým čitateľom dobrej vôle.

Poloha

Zubák sa nachádza na severozápadnom Slovensku. Jeho chotár sa rozprestiera v severnej časti Bielych Karpát, v hornej časti rovnomennej doliny, v údolí potoka Zubák. Obec leží 20 kilometrov¹ severozápadne od Púchova.

Chotár obce má rozlohu 2555 hektárov. Nadmorská výška chotára je v rozpätí 400-854 metrov, stred obce je vo výške 420 metrov.

Členitý vrchovinný až hornatý povrch chotára s masívnymi pieskocovitými chrbtami tvorí treťohorný flyš (pieskocová a bridlicová hornina). Prevládajú tu hnedé lesné pôdy. Chotár je hodne zalesnený. Samotnú obec obkolesujú vrchy: od západu Končitá, od severu Kýčera, od východu Hladký vrch a od juhu Žrnová. V lesoch prevláda z listnatých stromov buk a z ihličnatých stromov smrek.

Chotár obce má pretiahly tvar od západu na východ. Zubák hraničí s týmito obcami –
na severe: Lysá pod Makytou, Lúky pod Makytou, Záriečie, Mestečko;
na východe: Dohňany, Horná Breznica;
na juhu: Lednica, Červený Kameň;
na západe, kde sa rozprestierajú veľké lesy, prechádza štátna hranica medzi Slovenskom a Českom. Tu hraničí s chotármi obcí Strelná, Študlov, Nedašova Lhota.

Zubák v minulosti administratívne patril do Trenčianskej župy a do okresu Púchov.

Od roku 1961 prináležal do okresu Považská Bystrica. Od roku 1996 je zaradený do okresu Puchov.

Z dejín obce

Najstaršie osídlenie územia

Územie Zubáka v praveku pokrývali rozsiahle lesné porasty. Keďže sa tu neuskutočnil archeologický prieskum, nemáme doklady na jeho dávnoveké osídlenie. Nedostatok archeologických nálezov nevylučuje možnosť osídlenia územia už v najstarších dobách. Na základe nálezov z okolia, najmä z Lednice, v historickej literatúre (Trnka) sa predpokladá aj predhistorické osídlenie Zubáka.

Ľud prvotných kultúr tu zrejme prenikal prirodzeným postupom osídlenia. Do vyššie položeného údolia mohol ho prilákať dostatok lovnej zveri a rýb, ako aj možnosť úkrytu pred rozličnými nebezpečenstvami zo strany nových prisťahovalcov.

Už koncom strednej doby bronzovej (asi v 14. storočí pred Kristom) horné oblasti severozápadného Slovenska osídlil ľud lužickej kultúry, ktorý si zakladal výšinné sídliská v blízkosti vodných tokov. Ľud púchovskej kultúry (2. stor. pred Kristom - 4. stor.) budoval si hradiská a hraničné opevnenia. Malé hrádky mali jednoduché dreveno-hlinité opevnenie.

Už v predhistorickom období cez Biele Karpaty viedli cesty z Poodria na stredné Považie. Takéto horské prechody boli cez Vlársky priesmyk, cez Lyský priesmyk, dolinou cez Červený Kameň, cez Lednicu a Vršatecké Podhradie. Menej frekventované cesty viedli cez Krivoklát, cez Kvasov a cez Zubák. Nad každou z týchto ciest sa nachádza aspoň jedno predhistorické výšinné sídlisko alebo opevnenie.

V Zubáku bolo tiež takéto predhistorické opevnenie, ktoré kontrolovalo menej významnú cestu prechádzajúcu dolinou Bielych Karpát. Stálo nad križovatkou ciest na Moravu, do Záriečia a do Lednických Rovní. Je známe len podľá mena *Hrádek*. V archívnych spisoch obce Zubák uložených v bytčianskom archíve jeho existenciu dosvedčujú tri

chotárne názvy: *Hrádek, Predhrádek, Podtumie* (turňa = veža, *podturnie* = miesto pod vežou, tento názov sa vo väčšine spisov vyskytuje v skomolenom tvare *Potumie*). Hrádek nie je zatiaľ archeologicky preskúmaný.

K zubáckemu hrádku sa vzťahuje historická povesť, ktorú literárne spracoval spisovateľ Milan Húževka. Uverejnil ju v roku 1975 pod názvom Očkaj z Lazovskej skaly v knihe povestí Hrobľa plná zlata, ako aj v roku 1980 v knihe Púchovské povesti. Obsah povesti ja takýto: V horách medzi Dohňanmi a Zubákom stáli dve skaly. Na mohutnej skale v zubáckom chotári bol mocný kamenný hrad s tatko prístupnými hradbami, sídlo Zubáča. Kamenný hrádek na druhej lazovskej skale vlastnili Očkajovci z Dohnian. Medzi oboma majiteľmi hradov vznikol územný spor o horu. Spor sa urovnal, keď Očkaj zachránil život Zubáčovi na poľovačke pri útoku medveďa. Húževku čerpá námety zo Zubáka aj pre zbierku povestí 7 púchovských hôr Jeleň kráľovnej víl (Martin 1984).

Slovanské osídlenie

V dobe sťahovania národov (5. - 6. stor.) sa do oblasti Bielych Karpát dostali Slovania. Dokazuje to aj väčší počet nálezov z 9. storočia v okolí hradného vrchu v susednej Lednici (črepy veľkomoravskej keramiky, železný hrot oštetpu). Možno predpokladať, že starí slovanskí predkovia využili staroveké opevnenia v Lednici i v Zubáku.

Územie Zubáka v 9. storočí zrejme patrilo najskôr do Nitrianskeho kniežatstva. Neskôr počas výbojov susedného Moravského kniežatstva sa stalo súčasťou Veľkomoravskej ríše. Do tohoto obdobia spadá zintenzívnenie šírenia kresťanstva misiou našich vierozvestov sv. Konštantína a Metoda. Osudy územia po zániku Veľkej Moravy (po roku

907) nie sú známe. Začiatkom 11. storočia ho načas zabrali poľské vojská.

Včlenenie územia do uhorského štátu

V druhej polovici 11. storočia územie obce bolo včlenené do uhorského štátu a stalo sa vlastníctvom uhorského kráľa. Ten spravoval svoj majetok na základe hradskej správy, ktorá sa budovala na pôvodnej slovenskej hradskej organizácii.

Územie Zubáka ležalo v pohraničnej oblasti, kde susedilo s Moravou, odkiaľ uhorskému štátu v tom čase hrozili útoky pribojných Přemyslovcov. Preto možno predpokladať, že starí Uhri využili zubácky hrádek na okraji osídleného územia a pri horskom prechode vybudovali prekážky (záseky). Akiste tu usadili menšiu strážnu jednotku, ktorá mala strážiť vstup do krajiny.

Vznik hradu Lednica

Koncom apríla roku 1241 sa z Moravy cez karpat-ské priesmyky na Slovensko prevalili tatárske hordy, ktoré vyplienili a spustošili celú krajinu. Tatársky vpád sa ukončil v máji roku 1242 náhlým odchodom okupantov. Keďže sa očakával nový nápor Tatárov, začali sa na Slovensku budovať na výšinách kamenné hrady, ktoré boli pre Tatárov nedobytné. Severozápadné uhorské hranice po tatárskom vpáde boli zabezpečené celou sústavou kráľovských strážnych hradov. V tomto období pri ceste vedúcej z Moravy na Slovensko vznikol aj pohraničný hrad Lednica. Prvýkrát sa písomne spomína roku 1259.

Tento hrad je jedna z najodvážnejších hradných stavieb na Slovensku. Vybudovali ho na vysokom a strmom vápencovom brale, rozčesnutom na dve časti. Jeho pôdorys je prispôsobený skalnatému terénu.

Lednický hrad patrí medzi najmenšie hrady Považia. Má rozlohu asi 1500 m². Skladá sa z troch výškove značne oddelených častí. Dolnú časť tvorí predhradie v tvare rovnoramenného trojuholníka. Bol tu hradný kostol a hospodárske budovy, obohané obranným múrom. Z predhradia viedol úzkym tunelom (v dĺžke 11 metrov) vysekaným v skale vchod na stredný hrad. Ten pozostával z nádvorí, trojpodlažného paláca a štvorhrannej veže. Tu bol byt hradného pána. Z hradného paláca bolo do skalného brehu vytesaných 80 schodov, po ktorých sa vystupovalo na najvyššie položenú časť hradu - strážnu vežu. Táto prírodná pozorovateľňa sa ľudovo nazývala Straka.

Počiatky lednického panstva

Stredné Považie bolo súčasťou Trenčianskej župy, na ktorej území sa vytvárali menšie hradné panstvá. V druhej polovici 13. storočia sa hrad Lednica stal pre širšie okolie strediskom panstva, ktoré sa rozprestieralo na pravej strane Váhu v údoliach potokov Lednica a Biela voda. Takto význam zubáckeho hrádka zatienil Lednický hrad.

Možno predpokladať, že územie Zubáka s prípadnou osadou patrilo do lednického panstva hneď od jeho vzniku. Lednické hradné panstvo sa veľmi skoro dostalo z kráľovských rúk do rúk zemanov. Prvým známym lednickým zemepánom bol Marek z Lednice v rokoch 1259-1269.

Po vymretí arpádovského rodu roku 1301 vytvoril si samostatnú dŕžavu Matúš Čák Trenčiansky, ktorý sa zmocnil všetkých hradov na Považí. Lednické panstvo mal v držbe dvadsať rokov. Po Matúšovej smrti sa hradné panstvo vrátilo uhorskému panovníkovi.

Koncom 14. storočia lednické panstvo dostali od kráľa do záložnej držby Pakšiovci. Od nich ho prevzal do zálohu Henk, zeman českého pôvodu.

V 15. storočí lednické panstvo častejšie menilo svojich pánov. Najprv ho od kráľa Žigmunda získali do zálohu bratia Bielikovci zo Sliezska. Boli to odvážni lúpežní rytieri, ktorí podnikali výpravy najmä na susednú Moravu. Koncom novembra 1432 z Moravy vtrhli na Považie husitské vojská, ktoré na hrade Lednica zanechali vojenskú posádku a spustošili široké okolie. Bielikovci si udržali hrad i panstvo až do roku 1475.

Prvé písomné zmienky o Zubáku (1471, 1475, 1515)

Kráľ Matej roku 1471 za vojenské zásluhy v bojoch proti Turkom daroval lednické panstvo Félixovi Šťastnému a Petrovi Hnedému. Keďže obdarovaní neboli schopní vyplatiť Bielikovcom peňažnú sumu, za ktorú mali hradné panstvo po svojom otcovi v zálohu, vôbec nevstúpili do držby lednického panstva.

Roku 1475 kráľ Matej dal do zálohu hrad i s panstvom svojmu prívržencovi Petrovi Nehézovi z Dolnej Krupej s cieľom oslabiť vplyv českých bratříkov. Nový držiteľ záložnú sumu 6000 zlatých vyplatil Bielikovcom a bol uvedený do držby hradu i celého panstva.

Vdova po Petrovi Nehézovi dala lednické panstvo do zálohu najvyššiemu Štátnemu pokladníkovi Blažejovi Rášskaymu. Roku 1515 panstvo prevzal do zálohu krajinský sudca Ambróz Šarkan, ktorý o desať rokov neskôr dostal naň aj darovaciu listinu od kráľa Ľudovíta II. V darovacích listinách sa spomína aj obec Zubák ako súčasť lednického panstva. V listine z roku 1471 sa uvádza pod názvom *Zwbaky*, v listinách z rokov 1475 a 1515 pod názvom *Zwbak*. Zubák tu vystupuje ako *possessio*. Tento výraz znamenal osídlený majetok, dedinu. Teda prvá písomná zmienka o Zubáku z roku 1471 už zachytáva existujúcu obec. Nevieme, kedy presne vznikol Zubák, ani ktorý zemepán ho založil v úsilí vytážiť čo najviac zo svojho panstva. Prvotná osada zrejme nadväzovala na osídlenie v

blízkosti niekdajšieho hrádku. Administratívne a hospodársky sa viazala na hrad Lednica.

Podmanickovci (1533-1558)

Podmanickovci z Považskobystrického hradu určitý podiel na lednickom panstve získali už roku 1466 manželstvom Blažejá Podmanického s Dorotou Bielikovou. Ako Bielikovi vnuci robili si nárok na panstvo a roku 1504 im ho daroval kráľ Vladislav II. Potom viedli zápas o Lednicu s vdovou po Petrovi Nehézovi a ďalšími zálohovateľmi hradu.

Roku 1526 v bitke s Turkami pri Moháči padla väčšia časť uhorských vojakov, svetskej i cirkevnej hierarchie, ako aj kráľ Ľudovít II. V období spoločenského rozvratu a bezprávneho stavu sa bratia Ján a Rafael Podmanickovci roku 1533 zmocnili Lednice. Podmanickovci boli známi ako lúpežní rytieri, ktorí s niekoľko stočlenným vojskom často podnikali výpravy aj do vzdialenejších miest. Lednické panstvo vlastnili do smrti posledného potomka po meči Rafaela, ktorý zomrel v roku 1558.

Z obdobia držby Podmanickovcov sa zachovali prvé údaje o obci v daňových súpisoch. Daňovou jednotkou vtedy bola *porta* (poddanská usadlosť s bránou). Obyčajne ju tvorili štyri poddanské sedliacke domy. Podľa daňových súpisov Zubák bol malou osadou. Obraz obce v jednotlivých rokoch bol takýto:

1532 - 1 porta

1540 - 4 porty

1546 - 1 porta, ostatné usadlosti opustené

1548 - 3 porty a 3 želiari

1549 - 2 porty a 2 želiari, 3 usadlosti opustené 1550-2 porty.

Telekešiovci (1559-1600)

Po vymretí Podmanickovcov kráľ Ferdinand I. roku 1559 daroval lednické panstvo vojenskému veliteľovi

Imrichovi Telekešimu (f 1560). Po smrti jeho syna Štefana v roku 1586 panstvo prešlo na desaťročného syna Michala, ktorý ako úplná sirota vyrastal bez výchovy pri drsných dráboch, čo sa odrazilo v jeho živote. Stal sa lúpežným rytierom. Roku 1600 krajinský súd ho odsúdil na smrť s'atím a na konfiškáciu majetku. Majetok mu zabrali cisárski vojaci a roku 1601 ho v Bratislave popravili.

Za Telekešiovcov koncom 16. storočia sídlom lednického panstva stal sa renesančný kaštieľ v Lednických Rovniach. Prvýkrát sa spomína roku 1594. Zrejme na jeho stavbe sa podieľali i zubácki poddaní.

Koncom 6. storočia lednické panstvo zasiahla vlna valašskej kolonizácie. Valasi boli rumunskí pastieri oviec, ktorí sem prichádzali ako kočovníci. Zemepáni ich usádzali na hospodársky nevyužitých územiach a dávali im rozličné výsady a slobody. Valasi zakladali kopanice, horské osady, salaše. Chovali ovce, spracúvali ich produkty, predovšetkým mlieko a vlnu. Zamestnávali sa aj strážnou službou v horách. Napokon splynuli s miestnym obyvateľstvom. Urbár lednického panstva z roku 1600 zachytáva v Zubáku existenciu Valachov.

Daňové súpisy z obdobia Telekešiovcov poskytujú takýto obraz obce:

Roku 1596 zapísali v Zubáku 1 1/2 zdanenej porty.

V obci bolo 11 hláv rodín, z toho 6 sedliakov a 5 želiarov.

Na základe krajinského nariadenia z roku 1598 obyvateľstvo dedín sa malo zdaňovať podľa počtu domov.

Daňový súpis domov Trenčianskej župy z roku 1598 dáva už určitejšiu predstavu o veľkosti obce. Podľa neho bolo v Zubáku 12 domov, od ktorých sa mala platiť daň. Z toho bolo 8 sedliackych domov a 4 želiarske domy. Z počtu domov možno odhadnúť približný počet obyvateľov obce.

Ak na jeden dom počítame priemerne 5-6 ľudí, Zubák v tomto roku mohol mať do 70 obyvateľov. Dediny v tom čase boli malé a mali priemerne 20-30 domov. Zubák s dvanástimi domami teda patril medzi menšie obce.

Urbár lednického panstva z roku 1600 uvádza v Zubáku 1 fojta (richtára), 5 sedliakov, 2 slobodných želiarov a 1/2 usadlosti valašského dvora.

Rákociovci (1616-1700)

Roku 1601 lednické panstvo odkúpil tekovský župan František Dobo, ktorý však v nasledujúcom roku zomrel bez potomkov. Na základe jeho testamentárneho odkazu sa dedičské právo na panstvo prenieslo na jeho príbuzných. Z nich Zuzana Lórantfiová sa v roku 1616 vydala za Juraja Rákociho I. Ako veno do manželstva priniesla lednické panstvo, ktoré sa takto stalo súčasťou rákociovských majetkov. Rákociovci nebývali v Lednici, ale na svojom kniežacom dvore v Šarišskom Potoku. Majetok na panstve spravovali prostredníctvom vojenských kapitánov.

Erb Rákociavcov má štít rozdelený na dve polia. V hornom červenom poli stojí čierna korunovaná orlica s rozťahnutými krídlami a strieborným mečom v pravej nohe. V dolnom modrom poli na zelenom trojvrší je zlaté koleso. Na vrchu štítu je prilba s korunou. Na nej stojí orlica podobná ako v štíte. Bočné prikryvadlá erbu sú červeno-zlaté a modro-zlaté.

Juraj Rákoci I. zomrel roku 1648. Po smrti jeho syna Františka Rákociho I. roku 1676 lednické panstvo pripadlo jeho deťom Františkovi Rákocimu II. a Júlii. Júlia sa v roku 1691 vydala za cisárskeho generála Ferdinanda Goberta d'Aspremonta, ktorý spravoval panstvo. Počas povstania Františka Rákociho II. Lednický hrad obsadila povstalecká posádka. Po potlačení povstania cisárske vojsko ho roku 1710 dobylo a vypálilo. Polovicu panstva pripadajúcu Rákocimu skonfiškovali.

Za Rákociovcov Zubák ovplyvnilo viacero udalostí: prílev Českých a moravských utečencov po bitke na Bielej hore, poddanské povinnosti pri stavbe nového kaštieľa v Lednických Rovniach a účasť na kuruckých povstaleckých akciách vedených Rákociovcami.

Pri daňovom súpise roku 1602 v Zubáku zapísali 9 domov a roku 1603 len 5 domov. V porovnaní s rokom 1598 je to veľký pokles, ktorý čiastočne možno vysvetliť tým, že do súpisov nezahrnuli domy podželiarov.

Daňový súpis z roku 1618 zaznamenáva v Zubáku veľkú biedu ako následok pustošenia Moravanov. Vykazuje tu iba jednu portu. V dvoch domoch boli len chudobné vdovy, ktorých manželia v predchádzajúcom roku zahynuli pri obrane územia od Moravy.

Za Rákociovcov nastal rozmach Zubáka. Podľa urbára lednického panstva z roku 1669 bolo v obci 17 ³/₄ poddanských usadlostí. Žilo tu 79 rodín a 130 synov. Z týchto rodín bolo 11 škultétskych (z nich volili richtára), 24 sedliackych, 18 želiarskych (mali dom) a 26 podželiarskych. Boli tu 3 kamenné mlyny, v ktorých sa zrnó mlelo drvením medzi kameňmi poháňanými vodným kolesom. Richtár vlastnil mlyn, pílu a krčmu. V obci chovali 50 koní, 142 volov, 413 kráv, 95 oviec, 255 ošípaných a mali tu 121 úľov. Úroda z lúk bola takáto: Dvoriačka - 16 vozov sena, Veliké pole - 8 vozov sena, Kňazovec - 4 vozy sena, Poddubie - 5 vozov sena. Poddaní nesmeli loviť ryby v miestnom potoku. Peňažné poplatky za domy - celkove 17,5 zlatých - platili dvakrát do roka, a to na Juraja a na Michala.

Podľa nedatovaného urbárskeho súpisu z konca 17. storočia vyskytovali sa v obci tieto priezviská: Adamov, Babač, Borot, Čmelko, Dlapa, Dohnanec, Dula, Fagala, Hacaj, Haluška, Horný, Hostinec, Ivan, Janičko, Janošov, Jurkovič, Kačík, Kanderka, Kováč, Kubičko, Kucej, Kutlo, Kvasnička, Matejko, Miklušov, Mikulko, Mišun, Mišunko,

Moravčík, Nemček, Pastir, Pavúk, Poliak, Staník, Struhár, Švehla, Vaník, Vaňko, Variaček, Vašek, Zbinovský, Zubácky, Žihal.

Maťašovskovci (1700-1754)

Rákociovci roku 1700 lednické panstvo dali do zálohu nitrianskemu biskupovi Ladislavovi Maťašovskému. Ten ako uhorský kancelár a tajný radca väčšinou sa zdržiaval vo Viedni, kde zomrel v chýre svätosti roku 1705.

Erb biskupa Maťašovského má modrý štít. V ňom po zelenej pažiti na zadných nohách kráča strieborný medveď, ktorý v pravej labe pred sebou drží tri biele ľalie. Podobný medveď od pása vyrastá aj zo zlatej korunky na prilbe nad štítom. Prikrývadlá sú modro-strieborné.

Po smrti biskupa Maťašovského lednické panstvo testamentárne pripadlo jeho bratovi Mikulášovi a synovi Mikuláša Jurajovi. Maťašovskovci sa usadili na lednickom panstve a v roku 1746 dali hrad Lednica opraviť a doplnili v ňom vnútorné zariadenie. V roku 1754 rod Maťašovskovcov vymrel po meči a lednické majetky sa vrátili kráľovskej komore.

Celokrajinský daňový súpis obyvateľstva z roku 1720 zachytáva v Zubáku mlyn a 24 daňovníkov slovenskej národnosti. Spomedzi nich bolo 8 sedliakov, 15 želiarov a 1 iný. Počet zdanených rodín nemožno pokladať za celkový počet rodín v obci, pretože súpis zaznamenal iba obyvateľstvo schopné platiť dane. Súpis nezachytil nemajetných obyvateľov (sluhov a dedinskú chudobu). Napriek tomu značný úbytok obyvateľstva v obci spôsobili vojnové udalosti (stavovské povstania Tökóliho v rokoch 1678-1683 a Františka Rákociho II. v rokoch 1703-1711), ako aj morová epidémia roku 1710.

Aspremontovci (1766-1819)

Holandský šľachtický rod Aspremontovcov, pôvodom z Lotrinska, sa manželským zväzkom ešte v roku 1691 dostal do príbuzenstva s Rákociovcami. Vnuk Júlie Rákociovej a Ferdinanda Goberta Aspremonta gróf Ján Gobert Aspremont po dlhotrvajúcom spore roku 1766 získal do držby lednické panstvo, keď vyplatil záložnú sumu.

Erb Aspremontovcov má v modrom štíte striebornú orlicu s rozprestretými krídlami. Tá na hrudi nesie červený štít so zlatým krížom. Nad štítom na prilbe je korunka, z ktorej sa týči podobná strieborná orlica. Prikrývadlá sú modro-strieborné.

Po smrti grófa Jána Goberta Aspremonta získal lednické panstvo jeho syn rovnakého mena. Ten premenil kaštieľ v Lednických Rovniach, pri ktorom okolo roku 1800 zriadil rozsiahly anglický park, na jedno z najkrajších vidieckych šľachtických sídel v Uhorsku. Aj na zubáckych poddaných v druhej polovici 18. storočia čakala prestavba a rozšírenie kaštieľa. Kaštieľ je dvojpodlažný, postavený na predĺženom obdĺžnikovom pôdoryse, ktorý z oboch strán nadväzuje na stredné pôvodné renesančné jadro stavby. Neskorobaroková stavba sa obojstranne symetricky rozprestiera od rizalitu (strednej dopredu vysunutej časti), zakončeného tympanómom (trojuholníkom). Na hlavnom priečelí má predstavaný balkón na stĺpoch. Kaštieľ so vstupnou a hospodárskou budovou tvorí zástavbu okolo dvora v tvare U.

Tereziánsky urbár.

V druhej polovici 18. storočia kráľovná Mária Terézia chcela zvýšiť schopnosť platenia daní od poddaných. Preto sa rozhodla jednotne upraviť vzájomné vzťahy medzi poddanými a zemepánmi. Nahradila súkromné urbáre (súpisy povinností poddaných) úradným jednotným celokrajinským urbárom.

Zavedenie nového urbára si vyžadovalo zistenie skutočného hospodárskeho stavu obce. Preto v roku 1770 v Zubáku uskutočnila prieskum župná komisia. Vtedy bolo v obci 138 sedliakov, 121 želiarov s domami, 1 želiar bez domu, 2 slobodní a 2 opustené usadlosti. Sedliaci boli veľmi chudobní, hospodárili iba na zlomkoch usadlostí ($\frac{1}{9}$, $\frac{1}{24}$, $\frac{1}{32}$, $\frac{1}{135}$).

Sedliacka usadlosť bola jednotka pre poddanské povinnosti. Pri zavedení Tereziánskeho urbára sa stanovila menšia výmera pôdy na jednu usadlosť. Tereziánsky urbár uvádza v Zubáku $21\frac{2}{8}$ usadlostí. Tieto mali spolu $5\frac{1}{4}$ bratislavských meríc intravilánu (pozemky v zastavanej časti obce), $853\frac{1}{4}$ bratislavských meríc rolí a lúky na $66\frac{1}{4}$ kosca. Bratislavská merica bola dutá miera s obsahom 62,53 litra. Role sa vtedy merali podľa množstva vysiatego obilia.

Nová tereziánska urbárska tabuľa uvádza v Zubáku 109 sedliakov, ktorí hospodárili len na zlomkoch usadlostí ($\frac{1}{8}$, $\frac{2}{8}$, $\frac{3}{8}$), 151 želiarov s domom, 1 želiara bez domu a 2 opustené usadlosti (Macejkovskú a Mariačkovskú), ktoré užívala obec. Tereziánsky urbár pre obec Zubák schválila generálna kongregácia Trenčianskej župy 4. júna 1772. Obsahuje zoznam poddaných sedliakov, želiarov a podželiarov, veľkosť ich majetku, ako aj ich pracovné, naturálne a peňažné povinnosti voči zemepánovi.

Priezviská v urbárskych súpisoch z 18. storočia

Adamčík, Adamek, Apoštol, Archan, Babača, Bača, Bajza, Baláž, Bartoš, Belan, Belko, Bednár, Bermek, Bielik, Bochlík, Boroth, Borovský, Buček, Bulko, Burmek, Camrda, Cíbik, Cmarda/Čmarda, Červeňan, Čeverko, Čmelko, Dávid, Dlabik, Dlápa/Tlapa, Dlžeščík, Drgo, Dubec, Dulčín, Duliak, Duvač, Ďurko/ Dzurko, Fagala, Firik, Flaša, Frištuk, Furian, Gabor, Gajdoš, Gažík, Gažo, Gelo, Hadnad', Hajcaj/Hacaj, Haluška, Harvan, Harvanek, Haša, Hazala, Hlavatý, Hofer, Holák, Hornan, Hostinec, Hostinský, Hraško, Hruška, Hurín, Huževka, Chalupek, Chalupka, Chlupa, Chochlík, Chovanec, Chudý, Janáč, Janačoviech, Janček, Janiš, Janoviech, Januš, Ježo, Jurák, Jurena, Jurkoviech, Jurov, Kačík, Kalva, Kanderka, Kapral, Kaprálik, Kluka, Komín, Kontra, Kontrík, Korhel, Korhelík, Korošík, Kováč, Krátky, Krchnák, Kubička, Kučak, Kuruc, Kušnier, Letko, Levko, Lida, Lúčan, Magala, Machil, Mako, Matejoviech, Mátoha, Matocha, Matušek, Michalec, Miklo, Mišena, Mišo, Mišun, Mišunek, Moravan, Nemček, Ocinak, Odrobian, Odrobina, Odrobinec, Ondraška, Ondrišoviech, Pančucha, Panenka, Paroha, Pavúk, Pažitek, Pecko, Pecucha, Prístupník, Sedlák, Senčiak, Slabý, Solgat, Stanko, Stankoviech, Staňo, Starý, Struhár, Šihal, Šrubák, Štefan/Ščefan, Štefánik, Števíčko, Štrkáč, Šulo, Šupák, Uvrháč, Vacula, Valašek, Vanoviech, Vargačkoviech, Vrabel, Zajac, Zelko, Zrubák, Zuzik, Žedo, Žihal, Žilka.

Prvé sčítanie ľudu.

V rokoch 1785-1787 z nariadenia cisára Jozefa II. uskutočnilo sa v Uhorsku prvé sčítanie ľudu kvôli zdaneniu všetkého obyvateľstva podľa pozemkového vlastníctva. Pri tomto sčítaní bolo v Zubáku 154 domov a v nich bývalo

173 rodín s celkovým počtom 928 obyvateľov s domovským právom. Z nich bolo 446 mužov a 482 žien. Teda počet žien (vrátane detí) prevyšoval počet mužov. Z mužov bolo 174 ženatých a 274 slobodných (vrátane detí). Podľa sociálneho postavenia z mužov bolo 127 sedliakov, 133 potomkov sedliakov a mešťanov, 25 želiarov a 16 poddaných iného sociálneho zaradenia (sluhovia, hospodárska čel'ad'). Mužských potomkov vo veku 1-12 rokov bolo 129 a vo veku od 13-17 rokov bolo 16. V obci nebýval žiaden kňaz, zeman, úradník ani vojak. Na jednu poddanskú rodinu pripadlo v priemere 5-6 členov a na jeden dom 6 obyvateľov.

Zrušenie nevoľníctva. Cisár Jozef II. roku 1785 vydal zákon o zrušení nevoľníctva, ktorým priznal poddaným osobnú a majetkovú slobodu. Prakticky to znamenalo, že poddaní sa mohli bez súhlasu zemepána slobodne sťahovať na iné panstvá, ženiť a dávať deti na remeslá. Taktiež mohli slobodne nakladať so svojím hnutelným majetkom a výsledkami svojej práce, ale nie s poddanskou pôdou.

Erdődiovci a zrušenie poddanstva (1819-1848)

Po vymretí Aspremontovcov po meči roku 1819 ich majetky zdedila dcéra Jána Goberta Aspremonta mladšieho Mária, ktorá sa ešte v roku 1807 vydala za Juraja Erdődého. Takto sa manželským zväzkom Zubák dostal do držby Erdődiovcov.

Požiar. 27. mája 1800 zachvátil obec veľký požiar. Vyhorela skoro celá obec i kostol. Zostali len tri domy.

Celokrajinský daňový súpis z roku 1828 zaznamenal v Zubáku 144 domov a 1237 obyvateľov.

Uvoľnenie feudálnych vzťahov. Uhorský snem roku 1836 zrušil niektoré poddanské dávky z Tereziánskeho urbára, umožnil poddaným voľne nakladať s poľnohospodárskymi výrobkami. Roku 1840 snem priznal poddaným právo vykúpiť si užívané pozemky od zemepána a vykúpiť sa aj z robotovania.

Zrušenie poddanstva. Revolučné udalosti z jari roku 1848 priniesli do života obyvateľov Zubáka dôležitú zmenu - zrušenie poddanstva, ktoré znamenalo koniec feudálneho zriadenia. Zubácki poddaní boli oslobodení od stáročnej feudálnej závislosti na svojich zemepánoch, ako aj od feudálnych dávok a poddanských robot. Posledným feudálnym pánom obce bola grófka Mária Erdődiová, rodená Aspremontová.

Po zrušení poddanstva (1848-1890)

Vznik veľkostatku. Zánik zemepanskej právomoci a poddanských povinností odstránil feudalizmus a vytvoril podmienky pre nástup kapitalistického podnikania. Po zrušení lednického panstva vytvoril sa veľkostatok, ktorého stredisko a hlavný dvor boli pri veľkom kaštieli v Lednických Rovniach. Pobočný dvor veľkostatku bol i v Zubáku. Bývalí poddaní boli nútení prijímať nové polofeudálne záväzky voči bývalým zemepánom. Za prepustenú pôdu, požičané obilie, peniaze či náradie, za dovoľenie pásť dobytok a zbierať drevo v panských horách splácali podlžnosť voči svojim veriteľom tak, že sa zaviazali istý počet dní odpracovať na ich majetku. Takto poddanské roboty vystriedali rozličné formy odrábania a námezdna práca. Niekdajší poddaní stávali sa poľnohospodárskymi robotníkmi.

Majetkovoprávne usporiadanie novej pozemkovej držby sa uskutočňovalo veľmi pomaly. Podrobnejšie riešenie tohto usporiadania priniesol až urbársky zákon z roku 1853. Zákon bývalým poddaným priznal vlastnícke právo len na pôdu, ktorú užívali na základe Te-reziánskeho urbára. Ostatná pôda ostala v rukách bývalých zemepánov.

Prvým úkonom usporiadania bolo zistenie stavu bývalých poddanských pozemkov. Úradní zememerači vymeriavali zubácky chotár i s jednotlivými roľami, lúkami, pasienkami a horami. Roku 1863 sa založila prvá

pozemková kniha Zubáka. V obci bolo 28 ⁶/₈ sedliackych usadlostí a 4 želiarske usadlosti, spolu 29 ²/₈ usadlostí.

Zmena vlastníctva veľkostatku. Roku 1866 veľkostatok zdedila dcéra Márie Erdödyovej Františka, ktorá bola vydatá za baróna Filipa Skrbenského. Roku 1873 veľkostatok prevzal ich syn Filip Skrbenský mladší.

Štatistická ročenka Trenčianskej Župy z roku 1877 uvádza v Zubáku plošnú výmeru pôdy 4336,1355 katastrálnych jutár. Z toho bolo 1902,1496 jutár ornej pôdy, 172,994 jutár pasienkov, 520,875 jutár lúk, 1471,1399 jutár lesov a 271,1391 jutár neproduktívnej pôdy. (Katastrálne jutro = 5754,642 m²) Obec mala 983 obyvateľov a 161 domov. Nebol v nej ani jeden veľkostatkár. Bolo tu 209 maloroľníkov, 2 obchody s miešaným tovarom, 1 podomový obchodník a 1 židovský krčmár Schlesinger, ktorý mal pálenicu s jednoduchým kotlom. V obci sa chovalo 19 koní, 124 volov, 141 kráv, 39 ošípaných, 712 oviec a 2 kozy.

Dohoda o pomernom rozdelení zubáckeho chotára medzi bývalými poddanými a barónom Filipom Skrbenským sa dosiahla až 8. septembra 1882. Na základe tejto dohody sa bývalým poddaným pridelila pôda na 29 ²/₈ urbárskych usadlostí. Po rozdelení pôdy značná časť ostala v rukách baróna Skrbenského. Z hôr dostali bývalí poddaní 295 jutár a barón 160 jutár. Z pasienkov a lúk dostali bývalí poddaní 155 jutár a barón 120 jutár. Z rolí však dostali bývalí poddaní len tretinu a barón až dve tretiny. Barón sa zaviazal vyčleniť zo svojich rolí 20 jutár pre miestnu katolícku faru, 6 jutár pre katolícku školu, 16 jutár na cestu a reguláciu potoka, vyše jutra na nový sklad dreva ako aj na tehelňu. Z obecnych pasienkov sa malo vyčleniť vyše 2 jutár na školskú základinu.

Scel'ovanie pozemkov (komasácia). Po pomernom rozdelení pozemkov sa v Zubáku až do roku 1890 uskutočnilo scel'ovanie rozdrobenej pôdy do väčších celkov. Jednotlivým majiteľom sa odňali drobné pozemky a pridelili scelené. Nové rozdelenie chotára si vyžiadalo potrebu nových chotárnych ciest. Stav po scel'ovaní pozemkov je zachytený v druhej pozemkovej knihe Zubáka z roku 1890.

Priezviská v pozemkových knihách z rokov 1863-1890:

Adamek, Arganek, Babača, Bakula, Balej, Bednár, Belák, Belica, Bielik, Bulko, Burmek, Camrda/Čamrda, Cvergel, Číž, Čizmár, Dávid, Dorniak, Dráb, Drdák, Drlík, Duvač, Ďurko, Džičan, Fajin, Fifol, Fridriček, Furian, Gajdoš, Galko, Gantzler, Gelo, Groš, Grün, Guvalec, Haasz, Hamala, Harvanek, Havko, Hazala, Hekáč, Hiko, Hinkal, Holák, Holík, Hrajko, Hraško, Hrubý, Hural, Hurín, Hurínek, Huževka, Chodur, Chovanec, Chudý, Janček, Janči, Janis, Janošek, Janoši, Janoško, Janovec, Januch, Januško, Jeršó, Ježo, Juda, Jurček, Jurči, Juriga, Kačík, Kanderka, Kaprálik, Kluka, Komín, Končiš, Kontrík, Korbel, Kostka, Kováč, Krchňavý, Kresík, Kucej, Kuček, Kučera, Kuruc, Kusko, Kuvik, Leško, Lida, Magala, Malo, Marek, Marman, Martiš, Mecela, Mičin, Michalec, Michút, Mikula, Mišči, Mišenka, Mišunek, Mitura, Moravčík, Nathan, Nemann, Oblevak, Obšivak, Ocínak, Odrobinec, Ondricha, Panaček, Panenka, Pažitek, Paroha, Pastir, Pavuček, Pecková, Pecucha, Perinák, Peter, Podoj, Pollitzer, Remšík, Runec, Sasinek, Schlesinger, Slabý, Sojko, Stehel, Struhár, Šerý, Šimun, Šlopec, Šulo, Vacula, Vozár, Vrabc, Wahlberg, Zajac, Zeman, Zhrubák, Zuzík, Žedo, Žihal.

Schreiberovci (1890-1945)

Barón Filip Skrbenský mladší potreboval z dedičstva po rodičoch vyplatiť svoje sestry. Preto roku 1890 odpredal veľkostatok v Lednických Rovniach i s príslušnými dvormi nemeckému továrnikovi Jozefovi Schreiberovi z Gross Ullersdorfu.

Nový majiteľ hneď roku 1890 začal s výstavbou cesty do Lednice a Zubáka. Predtým do Zubáka viedla len poľná cesta, prevažne potokom.

Schreiber v Lednických Rovniach roku 1892 dal postaviť skláreň, do ktorej sa aj v zubáckych horách ťažilo palivové drevo. Preto začal plánovite budovať sieť lesných ciest. Taktiež dal zregulovať potoky z Lednice i zo Zubáka, aby sa po nich mohlo splavovať drevo do sklárne. Drevo sa splavovalo po potoku Zubák najmä pri jarných snehových odmäkoch až do roku 1929.

Ťažbu dreva sprevádzalo aj plánovité zalesňovanie. Schreiber nechal zalesniť všetky polia a ovčie pasienky na kopcoch. Žrnová, ktorá skoro celá bola ovčím pasienkom, sa vysadila jedľou. Hrebeň medzi Zubákom a Lysou pod Makytou sa zalesnil výlučne smrekom. Väčšie plochy v zubáckom revíri boli zalesnené na Miklových lazoch a medzi Veľkým polom a Podturním. Schreiberovi dedičia tiež pokračovali v zalesňovaní holých plôch.

Roku 1906 Alfréd Schreiber zaviedol súkromný telefón z rovnianskej kancelárie veľkostatku do lesovní až v Zubáku. Panským horárom v Zubáku bol od roku 1909 Viliam Drössler zo Sudet, od roku 1912 Jozef Scheithauer taktiež zo Sudet.

Po smrti Jozefa Schreibera zdedili jeho veľkostatok v štyroch rovnakých dieloch synovia Alfréd, Eduard, Max a Rupert. Max v roku 1903 prevzal správu veľkostatku a lesov. Roku 1911 svoj podiel v Zubáku predal bratom. Veľkostatok prevzali Alfréd a Rupert. Keď v roku 1914

museli narukovať do prvej svetovej vojny, vedenie veľkostatku prebral Eduard.

Miestna železnica z Trenčianskej Teplej do Lednických Rovní bola otvorená roku 1910. Po skončení prvej svetovej vojny Schreiberovci dali stavať úzkokoľajnú železničnú trať z Lednických Rovní do Lednice. Projekt v rokoch 1919-1920 vypracovala pražská firma Ferrovia. So stavbou sa začalo ešte v roku 1920. V stavbe pokračovala pražská firma Lesná v rokoch 1921-1922. Roku 1925 bola časť lesnej trate z Lednice cez sedlo Novosad postavená do zubáckeho chotára. Roku 1930 bola predĺžená až do zadnej časti revíru Zubák. Lesná trať bola široká 76 cm. Premávala po nej lokomotíva na parný pohon. Táto trať bola zrušená až v roku 1955.

Roku 1923 sa uskutočnila pozemková reforma. V rámci nej Schreiberovci v Zubáku odovzdali pasienok na Lazoch o rozlohe 44 katastrálnych jutár a rolu na Ľanoch o rozlohe 1 katastrálneho jutra. Pozemkový úrad odovzdal pozemky sedliakom. O lesných plochách ešte v roku 1928 sa začali rokovania, ktoré sa však preťahovali. Keď vznikol Slovenský štát, všetci uchádzači odstúpili od pozemkov. Roku 1939 Schreiberovci zadarmo odovzdali cirkevnej obci v Zubáku roľu na Ľanoch o výmere štyroch hektárov. Schreiberovci vzorne viedli svoj veľkostatok. Od roku 1927 uskutočnili pokusy s vysádzaním kanadských topoľov, od roku 1934 ozimnej lípy.

Roku 1940 traja bratia Schreiberovci Alfréd, Eduard a Rupert žiadali schválenie rozdelenia lesov medzi sebou. Zubák mal pripadnúť Eduardovi. Schreiberovci mali v Zubáku spomedzi ostatných obcí najväčší pozemkový podiel aj najväčšie peňažné výnosy. Patrilo im tu 1131 hektárov lesov a 80 hektárov rolí, lúk a pasienkov s čistým výnosom 2278 slovenských korún ročne.

Schreiberovci boli vlastníkmi značnej časti zubáckych lesov až do konca druhej svetovej vojny. Tieto lesy roku 1945 znárodnením prešli do vlastníctva československého štátu.

Údaje z dejín obce v 20. storočí

- 1932 V obci sa odohrala prvá divadelná hra (Ferko Urbánek: *Bludár*).
- 1938 Založenie dobrovoľného hasičského zboru.
Na podnet farára Alojza Beňuša v Zubáku založili úverné družstvo.
- 1939 Po vyhlásení samostatného Slovenského štátu Zubák sa stal pohraničnou obcou, do ktorej prišla pohraničná finančná stráž.
- 1940 Založenie potravného družstva.
- 1945 Vznik revolučného národného výboru (17. marca). 1. mája prišli do obce ruskí vojaci v rámci prechodu frontu koncom druhej svetovej vojny.
- 1949 Zapojenie obce na elektrickú sieť (21. októbra). Zavedenie telefónu.
Autobusové spojenie obce s Púchovom cez Lednické Rovne.
- 1956 Adaptácia obecného domu (postavený v rokoch 1914-1915) na kultúrny dom - prístavba javiska, zmena krovu a strešnej krytiny. Zavedenie premietania filmov.
- 1958 Otvorenie pošty v Zubáku.
- 1958-1959 Čiastočná kanalizácia obce.
- 1960-1961 Stavba poschodovej budovy Miestneho národného výboru a požiarnej zbrojnice (dnes obecný úrad).
- 1961 Zavedenie miestneho rozhlasu.
- 1963 Výstavba predajne potravín Samoobsluha. 1964-1969 výstavba štyroch železobetónových mostov cez potok.
- 1972 Výstavba predajne potravín na Majeroch.
- 1973 Vybudovanie protipožiarnej nádrže v osade Ježovci, ktorá slúžila aj ako provízorne kúpalisko pre deti.
- 1973-1974 Výstavba budovy pre požiarnu ochranu a klub Jednoty pre kultúrne a spoločenské podujatia na Majeroch.
- 1974-1976 Rozšírenie a spevnenie ciest do všetkých osád.
- 1975 Združstevnenie poľnohospodárskej pôdy - vznik jednotného roľníckeho družstva so sídlom v Dolnej Breznici.
- 1975-1977 Výstavba dvojtriednej materskej školy.
- 1979 Vybudovanie skládky pre komunálny odpad.
- 1979-1982 Regulácia miestneho potoka v osade Majera a v dedine.
Budovanie šatní v areáli futbalového ihriska
- 1982 Zriadenie sklenárstva v obci.
- 1987 Asanácia starej kamennej školy a stavba domova dôchodcov.
Zabezpečenie výkonného požiarneho cisternového auta.
- 1988 Stavba tretej predajne potravín v dolnej časti obce.
- 1989-1992 Stavba viacúčelovej budovy, ktorá slúži ako kultúrny dom a pre poštovú službu. 1992-1993 Vybudovanie televízneho káblového rozvodu.
- 1992-1996 Spevnenie miestnych ciest asfaltom.
- 1995 Vybudovanie výkonnej pily (Ján Malo).
- 1998 Zakúpenie plávajúceho čerpadla Vydra, obnovenie požiarnej výzbroje a rovnošiat, oprava a skultúrnenie požiarnej zbrojnice a klubovne.
- 1999 Veľká prietrž mračien, ktorá zatopila niekoľko pivníc, jeden rodinný dom, zničila miestne komunikácie, podomlela mosty, poškodila reguláciu potoka a spôsobila zosuvy pôdy (8. júla). Spevnenie miestnych komunikácií asfaltom. Vznik dvoch lesných požiarov.
- 2000 Veterná smršť nad obcou, ktorá spôsobila škody na strechách domov i na elektrickom vedení a poškodila televízne káblové rozvody.

Zrušenie domova dôchodcov v obci.
Požiar stodoly u Chovancov.

Názov obce

Obec sa v listine z roku 1471 spomína ako *Zubáky* (*Zwbaky*). V ďalších záznamoch sa vyskytuje pod názvom *Zubák*. V rokoch 1906-1918 mala pomadžarčené pomenovanie *Trencsénfogas*, čo v preklade znamená *Trenčiansky Zubák*.

Slovo *zubák* je citovo zafarbené a značí *veľký zub*. Obyčajne sa **používa** v množnom čísle ako *zubáky*.

Podľa ústneho ľudového podania obec založil zbojník, ktorý mal nápadne veľké zuby a za trest bol sem poslaný za panského horára. Táto povesť sa opiera aj o to, že sa v Zubáku nachádzali rodiny, ktorých členovia mali veľkú čeľusť (Burmek, Marman, Slabý).

Keďže obce dostávali pomenovanie podľa charakteristického prostredia, je možný aj iný výklad názvu. Pôvodný názov *Zubáky* môže znamenať obec obkolesenú vrchmi, ktoré majú obrysy podobné veľkým zubom. Prípadne môže to byť aj obec na rúbanisku, kde v lesnom poraste boli vyťaté stáročné stromy, ktoré vrúbili jej okraj ako veľké zuby.

Obyvateľstvo

Po národnostnej stránke obec má prevažne slovenský charakter. Z inonárodných menšín bývali tu najmä Moravia, jedna rodina nemecká (lesný hájnik) a jedna až tri rodiny židovské (obchodníci, krčmári).

Podľa náboženskej príslušnosti obyvatelia sú rímskokatolíci. V obci bývalo aj niekoľko gréckokatolíkov a židov.

Obyvatelia obce pôvodne boli roľníci a lesní robotníci. Zaoberali sa aj domácou remeselnou výrobou. Vyrábali žarnovy na mletie zrna. Lesné prostredie dalo podnet pre

rozvinutie kolárstva (výroba kolies, vozov, krosien, kolovratov, hospodárskeho náradia). Roku 1856 bola tu menšia fabrika na šitie papúč, ktorá zamestnávala 30-40 občanov. V prvej polovici 20. storočia bola tu známa výroba detských klarinetových trojdielných a štvordielnych pišťal (gajdy). Bola tu i pálenica a v horách píla.

V minulosti sa z obce vysťahovalo veľa obyvateľov za prácou. Koncom 19. storočia ľudia odchádzali až do Ameriky. Časť *Zubáčanov* sa v roku 1919 odsťahovala do Beluše, kde od veľkostatkára Schreiberera odkúpila *Regina dvor*. Po roku 1945 sa celé rodiny vysťahovali do Čiech. V druhej polovici 20. storočia nastal v obci úbytok obyvateľov, ktorí sa sťahovali do priemyselných stredísk. Nové pracovné príležitosti v priemyselných závodoch v Púchove, Lednických Rovniach a Dubnici nad Váhom využívali osobitne muži. Časť sa zamestnávala prácou v lesoch doma i na Morave. Časť sa venovala poľnohospodárstvu ako súkromne hospodáriaci roľníci.

Počet obyvateľov v jednotlivých rokoch					
1784	923	1900	1125	1961	1294
1803	1021	1910	1051	1970	1348
1828	1237	1921	1017	1980	1211
1869	983	1930	1085	1991	981
1880	901	1940	1175	2001	915
1890	*973	1950	1117		

Zástavba

Zubák vznikol ako potočná radová dedina popri rovnomennom potoku, ktorý sa pri Lednických Rovniach vlieva do Váhu. Domy sa stavali po oboch stranách potoka.¹

Výstavba obce nebola nikým usmerňovaná, preto je cesta cez obec kľukatá, obchádza domy.

Obyvatelia bývali aj roztrúsené na kopaniciach. V chotári obce bolo veľa osád a samôt, ktoré dostávali pomenovanie zväčša podľa osadníkov, čo ich založili. Lexikón obcí Slovenskej republiky z roku 1942 uvádza tieto miestne časti obce:

Samoty: Arganci, Bulkovci, Kačáci, Martišia na Kútoch, Polomci.

Skupiny domov: Archania, Bednári, Belania, Chovanci, Ježovci, Kanderci, Martišia na Tlstej Hore, Medzi Polomcom a Rožnovcom, Miklovci, Mikulia, Panský Dvor, Puvúci, Pažite pod Rožnovcom, Pecusi, Prílesie, Rieky, Slabovci pod Dedinou, Teškovec, Zbylky.

Horáreň: Kúty.

Jeden dom: Bartošovec, Hraško, Rovniny, Žedo.

V iných zdrojoch sa uvádzajú tieto miestne časti: Hrajkovci, Kontišia, Kržle, Majere, Miščovci, Parozi, Pastieri.

Obyvatelia obce si v minulosti stavali chatrné drevené domčeky, pokryté slamou, neskôr šindľom. V obci sa zachovalo niekoľko zrubových trojpriestorových domov, ktoré majú výšku (komoru na poschodí) a pavlač (otvorenú chodbu na dvornej strane) v zadnej časti. Mali sedlové strechy. Strecha na čelnej stene domu mala štít s oblôčkami. V izbách boli blokované pece, v pitvore ohnisko. Novšie murované domy z polovice 20. storočia majú poväčšine štvorcový pôdorys.

V osade Prílesie dodnes stojí pôvodná drevenica z 18. storočia. Podľa zachovaných listín a ústneho podania jej vek možno približne odhadnúť na 230-240 rokov. Dom z kresaného dreva má stropnú konštrukciu z dvojitéh hrád - vrchných a spodných. Spodné hrady slúžili na sušenie dreva, triesok, bielizne a podobne. V dome sa pôvodne kúrilo na otvorenom ohnisku, čoho dôkazom je zadymená čierna povala. Až v 20. rokoch 20. storočia v dome postavili murované kúrenie, pozostávajúce z murovaného sporáka, šišky (nadstavca pece v tvare šišky) a pece na

pečenie chleba. Pec slúžila i na spávanie odrastených delí. V tomto dome sa vystriedalo najmenej päť generácií. Posledný obyvateľ domu zomrel v roku 1975.

Počet domov v jednotlivých rokoch					
1598	12	1900	213	1961	264
1784	154	1910	226	1970	291
1828	144	1921	216	1980	303
f 880	166	19.10	235	1991	285
181)0	180	1950	244	2001	337

Chotárne názvy na základe pozemkových kníh z rokov 1863 a 1890

Obec Zubák má prvé pozemkové knihy z rokov 1863 a 1890 v Štátnom oblastnom archíve v Bytči. V pozemkových knihách Zubáka sa vyskytujú tieto chotárne názvy:

Balažovec, Bôriček, Brezie, Brunka, Brvenné, Čertovec, Dlhá dúbava, Dlhá lúka, Dubce, Dubová, Dúbava, Dvoricačka, Galova, Hacajský laz, Hladký vrch, Hladovec, Horské lúčky, Hrbačina, Chrbetnica, Hrádek, Hutkovec, Ivaniška, Jama, Jamy nad Chovanci, Jamy nad žlabinu, Jezero, Komi lúka, Končitá, Košariská, Košariská nad Pavúci, Kopanice, Kozinec, Knazovec, Královec, Kút, Kúty, Kýčera, Kýčerka, Ľany, Lazy, Lažteky, Maliačka, Medzipotočie, Medzi potočky nad Bednármami, Medzi Rožnovcom a Poloncom, Mestecké nad Miklovci, Miklovci, Mikloviech lazy, Molinské, Nad kostolom humná, Nad obojatník, Nad vrbku, Obojatník, Obora, Okružla, Od lysanského a strelského chotára, Páleniská, Pavúkove lazy, Pažite, Poddubie, Podhudkovice, Polonec, Pod Miklovci, Pod Mikloviech lazmi, Pod Žedom, Podtumie (skomolené aj Potumie), Predhrádek pri Majeri.

Predobojatník, Prípor, Ráztoky, Rieky, Rokytiny, Rovniny, Rožnovec, Rúbaniská, Seče, Stankovec, Stolak, Tomášovec pred Mikľoviech lazmi, Tomášovec predný, Tomášovec zadný, U vrbky, Veľké pole, V leskovec predný, V leskovec zadný, Vršek, Za dúbavu zelnice, Záhradky, Za Rožnovcom ležiská, Zábumnie, Završie pri stávke, Zvárance, Žlabie, Žrnová.

Obecná pečať

Za feudalizmu právo pečate udeľovali obci a jej richtárovi dediční zemepáni. Držiteľom obecnej pečate bol richtár, ktorý ňou potvrdzoval písomnosti. Pečať zastupovala funkciu vlastnoručného podpisu richtára a slúžila aj ako overovací znak pre obyvateľov obce, ktorí nevedeli čítať a písať.

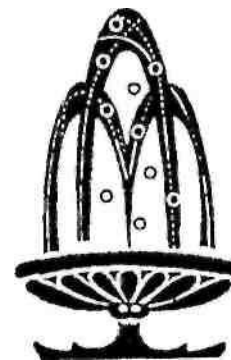
V archíve panstva Lednica sa našiel odtlačok pečatidla z roku 1797 na písomnosti obce Zubák z roku 1835. Pečatidlo má priemer 30 milimetrov. V pečatnom poli na kopci medzi dvoma stromami je parohatý jeleň pri skoku. Nad ním je hviezda, polmesiac a názov obce ZUBÁK.

Sírny minerálny prameň

Minerálne vody od obyčajných podzemných vôd sa odlišujú väčším množstvom a viacerými druhmi rozpustených nerastných látok a plynov. Vznikajú tak, že podzemné vody chemicky i teplotou pôsobia na rozličné horniny, rozpúšťajú ich a obohacujú ich na spôsob zlúčenín alebo roztokov. Podľa platnej normy za minerálky sa pokladajú vody, ktoré v mieste vyvierania obsahujú v jednom litri vody viac ako jeden gram rozpustených pevných látok alebo jeden gram rozpusteného kyslíčnika uhličitého.

Prieskum minerálnych prameňov na Slovensku v rokoch 1957-1969 zaregistroval v Zubáku jeden minerálny prameň. Zachytáva ho dvojzväzkový súpis všetkých slovenských minerálnych prameňov, ktorý vyšiel v rokoch 1977-1978 pod vedením Petra Krahulca. Uvádza ho pod domácim názvom *Sirková voda*. Prameň je neďaleko lesnej škôlky, asi 1,5 km od horného konca obce. Výdatnosť: 3 litre za minútu. Charakteristika: prírodná, sírna voda, studená, hypotonická (znižujúca tlak). Teplota vody: 8 °C. V jednom litri vody je (v miligramoch): 37,06 sodíka; 63,33 vápnika; 21,40 horčíka; 0,49 železa; 18,70 chloridov; 4,93 síranov; 360 bikarbonátov; 24,20 kyslíčnika uhličitého; 3,79 sírovodíka; 505,91 celková mineralizácia.

Prameň nie je upravený, ale voda odteká cez drevený žliabok. Iba zriedka sa využíva na pitie. Po odbornom zachytení a úprave okolia sa prameň môže využiť ako cieľový turistický bod.

Z cirkevných dejín obce

V rokoch 1332-1337 sa uskutočnil súpis pápežských desiatkov, ktorý je najstarším zoznamom farností na Slovensku. V novšej historickej literatúre (Stránsky, Zemene, Judák) sa farnosť zapísaná ako *Hethik (de Hcthic)* podľa poradia názvov v súpise kladie do okolia Púchova a predpokladá sa, že to bol Zubák. Kňaz Pavol z tejto farnosti zaplatil 6 grošov ako pápežský desiatok. Z výšky zaplateného desiatku možno usudzovať, že táto farnosť sa radila medzi chudobné farnosti. Zoznam farností Trenčianskeho archidiakonátu zo začiatku 16. storočia neuvádza farnosť v Zubáku.

Podľa najstarších záznamov zo 17. storočia Zubák bol filiálkou farnosti v Lednici. Lednická farnosť sa uvádza už v súpise pápežských desiatkov z rokov 1332-1337, podľa ktorého tamjší farár Gerhard z Lednice (*de Lauist*) zaplatil 6 grošov. Lednica mala murovaný farský kostol, ktorý bol stavaný v prechodnom slohu z románskeho do gotického. Vybudovali ho asi súčasne s hradom.

V rokoch 1559-1660 lednickí zemepáni s malými prestávkami boli luteráni, a tak aj farnosť bola luteránska. V tomto období za povstania Gabriela Betlena proti Habsburgovcom cisárske vojsko obliehalo Lednický hrad, ktorý bol obsadený povstalcami. Roku 1623 cisárske vojsko zbúralo lednický kostol, ktorý bol prekážkou pri útoku na hrad, lebo stál pri ceste vedúcej clo neho len vo vzdialenosti asi sto metrov. Roku 1625 neďaleko zbúraného kostola postavili nový drevený kostol v renesančnom slohu.

Nový lednický zemepán Ladislav Mafašovský v roku 1700 otvoril cestu rekatolizácii - návratu do Katolíckej cirkvi. Nitriansky biskup Erdôdy povolal do púchovskej doliny dvoch jezuitov, ktorí pôsobili ako misionári vo farnostiach a osadách lednického panstva tri roky (1733-

1736). Už pred touto misiou v Lednici zbúrali drevený kostol a v rokoch 1732-1735 postavili nový kostol, zasvätený svätému Jánovi Nepomuckému. Podľa kanonickej vizitácie biskupa Gustiniho z roku 1766 Zubák bol vzdialený od Lednice na dve hodiny cesty peši.

Samostatná farnosť

5. novembra 1788 nitriansky biskup František Xaver Fuchs zriadil v Zubáku samostatnú farnosť bez filiálok. Farnosť sa financovala z náboženského fondu, ktorý sa utvoril z majetkov kláštorov zrušených za cisára Jozefa II. Keďže fara bola chudobná, spočiatku ju obsádzali františkánmi, ktorí ľahšie znesú chudobu. Cirkevno-administratívne táto farnosť patrila do Nitrianskeho biskupstva, Trenčianskeho archidiakonátu a Ilavského dekanátu. Od roku 1821 patrila farnosť do novozriadeného Žilinského archidiakonátu a Prušianskeho dekanátu. Teraz patrí do Púchovského dekanátu.

Schematizmus z roku 1929 uvádza v Zubáku 120 členov ružencového spolku a 47 členov oltárneho spolku. V nedeľu bývala v Zubáku len jedna svätá omša. Za pôsobenia kňaza Alojza Beňuša (1937-1940) boli Biskupským úradom v Nitre schválené dve nedeľné sväté omše. V roku 1943 uskutočnilo sa zasvätenie obce Božskému Srdcu Ježišovmu.

Schematizmus z roku 1947 uvádza v Zubáku 1170 katolíkov a tieto náboženské spolky s počtom členov: Jednota katolíckych mužov (30), Katolícka jednota žien (26), Tretí rád svätého Františka (176), Spolok detinstva Ježišovho (220), Ružencový spolok (260), Spolok Božského Srdca Ježišovho (50).

Po roku 1948 boli zrušené náboženské spolky. V roku 1951 boli schválením Biskupského úradu v Nitre zavedené večerné sväté omše vo všedných dňoch (predtým bývali

vždy len ráno). Schematizmus slovenských katolíckych diecéz uvádza v Zubáku roku 1971 asi 1400 katolíkov, 37 krstov, 9 pohrebov a 14 sobášov ročne. Schematizmus z roku 1978 uvádza asi 1300 katolíkov, 37 krstov, 13 pohrebov a 10 sobášov ročne.

Schematizmus Nitrianskej diecézy uvádza v roku 1993 966 katolíkov z 970 obyvateľov a 13 krstov, 8 sobášov, 9 pohrebov a 5000 svätých prijímaní ročne.

Schematizmus z roku 2000 uvádza 906 katolíkov z 908 obyvateľov, 7 krstov, 5 sobášov, 16 pohrebov a 13 000 svätých prijímaní ročne.

Drevený kostol z roku 1788

Po zriadení farnosti v roku 1788 zemepán Ján Gobert Aspremont daroval obci drevenú stodolu na bohoslužby s podmienkou, že mu za to každý poddaný odpracuje jeden deň pri žatevných prácach.

Podľa záznamu kanonickej vizitácie z roku 1797 tento drevený kostolík stál v strede obce pri potoku. Bol už v takom biednom stave, že musel byť podopretý. Nemal sakristiu, ani chór, ani vežu. Mal len malú drevenú kazateľnicu a chudobný oltárik s obrazom patróna svätého Vendelína. V roku 1795 si do kostola zadovážili organ. Na neďalekom vršku (na mieste dnešného kostola) stála zvonica s dvoma zvonmi. Väčší zvon vážil 86 funtov a menší 45 funtov (funt = asi 40 dkg). Kostol vyhorel pri veľkom požiari 25. mája 1800. Po požiari miestny obyvateľ Janček poskytol pre bohoslužobné účely svoju šopu neďaleko vyhoreného kostola. Miesto, kde stál prvý drevený kostol, je dodnes označené kovovým krížom.

Kostol svätého Vendelína z roku 1806

Terajší barokovo-klasicistický kostol svätého Vendelína začali stavať roku 1806 na vršku po ľavom brehu potoka povyššie vyhoreného dreveného kostola. Kameň na stavbu dovážali z Lysej pod Makytou.

Kanonická vizitácia nitrianskeho biskupa Jozefa Vuruma z roku 1829 zachovala opis kostola. Kostol nemal chór, sakristiu, ani vežu. Na vršku nad záhradami sedliakov stála drevená zvonica, v ktorej boli dva zvony zasvätené sv. Františkovi a sv. Vendelínovi. Kostol mal malý organ a len jeden drevený oltár. Na oltári bol farebný obraz svätého Vendelína a dva malé obrazy sv. Jána Krstiteľa a sv. Augustína. Na svätostánku stál drevený kríž a drevené sochy dvoch anjelíkov, ako aj sv. Jána Nepomuckého a sv. Joachima. Kostol od svojho postavenia prešiel viacerými zmenami. Prvé opravy a prestavby sa uskutočnili už koncom 19. storočia, kedy sa ku kostolu pristavala veža, sakristia a chór. Roku 1927 múry kostola boli popukané, preto sa v nasledujúcom roku urobili v kostole veľké opravy, na ktoré prispeli aj vysťahovalci zo Zubáka v Amerike. Klenba kostola sa prestavala na rovný strop. Zakúpil sa nový organ a oltár od rezbára Jozefa Brieštenského z Rajca. Kostol po oprave 18. novembra 1928 posvätil trenčiansky farár a titulárny opát Rudolf Mész.

Ešte počas prvej svetovej vojny v roku 1915 úradne zabrali zo Zubáka dva zvony na liatie kanónov. V kostole ostal len jeden zvon. A tak roku 1929 si veriaci zo Zubáka zakúpili dva nové zvony od firmy Fischer z Trnavy. Roku 1937 veriaci chceli v obci postaviť kaplnku patrónky Slovenska Sedembolestnej Panny Márie. Roku 1938 sa v predsieni kostola zriadil bočný oltár Sedembolestnej. Sochu Sedembolestnej ako aj vianočný betlehem farnosť zakúpila od majstra Berku z Chrámového družstva v Pelhřimove. Drevorezbu oltára vyhotovil rezbár Jozef Brieštenský z Rajca.

V roku 1949 sa inštaloval elektrický prúd do kostola i do fary.

V rokoch 1966-1968 sa uskutočnili viaceré úpravy kostola (zväčšenie chóru, výmena drevenej podlahy na chóre za betónovú deku, náter veže, omietka kostola, úprava fasády a iné). Roku 1966 v rámci týchto úprav sa v kostole vymenili okenné tabule za viacfarebné (vitráže) s motívmi sviatostí. Kovové rámy na okná vyrobila Kovoslužba v Beluši a vitráže Výroba chrámových okien Dolní Dvůr (okres Trutnov). Jednotlivé farebné okná financovali farár Félix Mikuš, členovia ružencového spolku, Zubáčania z Ameriky, osada Majere, zubácka mládež. Úpravy v roku 1968 zakľúčila maľovka.

Roku 1971 v rámci liturgickej reformy v celej Cirkvi sa v kostole zriadil obetný oltár tvárou k ľudu (predtým kňaz slúžil sväté omše chrbtom k ľudu) a ambón (stojan na liturgické knihy).

V roku 1968 sa začali iniciatívy okolo kúpy nového organa. Organ vyrobila* firma Varhany z Krnova. Na

organ poskytol pôžičku Biskupský úrad v Nitre. V nedeľu 7. januára 1973 posvätili v Zubáku nový organ. V nasledujúcich rokoch sa v kostole urobili tieto úpravy:

- 1975 zavedenie rozhlasu
objednávka zvona (neskôr zrušená)
- 1976 oprava schodov do kostola
oplotenie kostola
elektrifikácia zvona
- 1981 oprava maľovky kostola
- 1988 zavedenie elektrického kúrenia
(akumulačné kachle)
- 1994 oprava strechy a fasády, odvodnenie kostola
a vybudovanie chodníkov.

Roku 1997 sa uskutočnili generálne opravy a úpravy kostola (výmena dlažby, elektroinštalácia, vybudovanie bočného svätostánku, nové liturgické zariadenie, vý-maľba). Opravený kostol na hodovú nedeľu 26. októbra 1997 posvätil nitriansky sídelný biskup kardinál Ján Chryzostom Korec.

Opis kostola

Pred kostolom je oporný betónový múrik a z oboch bokov vedú do kostola betónové schody. Klasicistická fasáda je členená lizénovým rámom (plochý výstupok v múre naznačujúci stĺp). Uprostred priečelia je vstavaná nízka masívna štvorhranná veža. Priečelie s vežou z oboch strán podopierajú nízke masívne piliere. Veža je zakončená ihlanom, na ktorom je jednoramenný železný kríž. V prednej časti veže sú dve zvukové okná a na dvoch bočných stranách je po jednom okne. Strecha je pokrytá plechom. Na nej nad svätyňou je tiež menší dvojramenný kríž.

Vchod do kostola s drevenými dverami pod vežou vedie do predsieni, ktorú pred loďou uzatvára železná mrežová brána. Jednoloďový kostol má pozdĺžny tvar. Konkávne (vyduté) nástenné piliere nesú rovný strop.

Podlaha je vykladaná keramickými dlaždicami. Loď osvetľujú štyri okná (dve zľava a dve sprava).

Svätyňa je o niečo užšia ako loď. Odspodu je vyvýšená, ale strop je na rovnakej výške so stropom lode. Má segmentový (členený) uzáver. Z pravej strany ju osvecuje okno. Z ľavej strany je slepé okno, zrejme zamurované po prístavbe sakristie.

Sakristia má obdĺžnikový tvar. Osvetľuje ju jedno okno. Vchod do nej je zo svätyne i zvonku. Vstavaný organový chór nesú dva oporné šesťboké stĺpy. Z priechlia ho osvetľuje rozľahlé oblúkovité okno. Na chór a vežu sa vystupuje z ľavej strany zvonka drevenými schodmi. Schodište osvetľujú dve okienka.

Vnútorne zariadenie

Nízky oltár vo svätyni je tmavohnedá drevorezba na murovanom podstavci. Svätostánok nesie symboliku Eucharistie - viničné listy a 4 pozlátené viničné strapce ako aj 6 klasov obilia. Na svätostánku je pozlátená hostia s písmenami IHS a so svätožiarou. Klenbu nad svätostánkom tvoria 4 prepojené stĺpiky. Pred nimi dvaja anjeli držia svietniky so sviecami. Za hostiou nad svätostánkom sa týči drevený kríž s Kristovým telom. Na čelnej stene svätyne visí oltárny obraz, ktorý predstavuje patróna kostola svätého Vendelína. Svätec s mladistvou tvárou v modrastom plášti kľáči pred kalvársnym výjavom na murovanom stĺpe. Kráľovská koruna je položená pred kaplnkou. Dvaja anjelici mu prinášajú biskupské znaky: berlu a mitru. Pozadie obrazu tvorí prírodná scenéria: na pasienku sa pasú domáce zvieratá (ovce a hovädzí dobytok). V úzadí vpravo je silueta zubáckeho kostola.

Na strope kostola sú tieto maľby: vo svätyni uprostred Najsvätejšia Trojica a okolo štyria evanjelisti, v lodi Božské Srdce pred sväticou, na chóre Sedembolestná s Kristovým telom v náručí.

Na ľavom nástennom pilieri pred svätyňou je namaľovaná postava prežiareného zmŕtvychvstalého Krista s rozopätými prebodnutými rukami. Uzavretý výklenok (svätostánok) slúži pre úschovu Oltárnej sviatosti cez Veľkonočné trojdnie.

Na pravom nástennom pilieri pred svätyňou je namaľovaný výjav, ako Ján krstí Pána Ježiša pri rieke Jordán. Uzavretý výklenok slúži na úschovu krstného náčinia. Je to vlastne výklenková krstiteľnica. Na ľavom nástennom pilieri uprostred kostola je na drevenom podstavci socha svätého Jozefa.

Na pravom nástennom pilieri uprostred kostola je na drevenom podstavci socha Božského Srdca. V zadnej časti lode pod chórom vľavo je socha svätej Terezy Ježiškovej a vpravo socha patrónky Slovenska Sedembolestnej Panny Márie s Ježišovým umučeným telom.

Loď vypĺňajú dva rady drevených lavíc. Po stranách lode visia obrazy krížovej cesty v drevených rámoch, rezbársky štýlovo zladených s oltárom. Na ľavej strane pod chórom stojí drevená svednica. V predsieni je zľava socha svätého Antona Paduánskeho. Sprava stojí jaskynka so sochou Lurdskej Panny Márie, v dolnej časti kombinovaná s Ježišovým hrobom počas veľkonočného trojdnia. Na chóre je už spomínaný veľký organ.

Zvony

Kostol má tri zvony.

Veľký zvon nesie nápis: *Uliat' mňa dali r. k. občania zubácki r. 1922. Uliali bratia Fischer v Trnave*. Zobrazený je na ňom svätý Ján Nepomucký. Zvon bol elektrifikovaný.

Stredný zvon nesie latinský nápis: *Refusa per Caj. Zatl Tyrnaviae 1836*. Teda ulial ho Kajetán Zatl v Trnave roku 1836. Zobrazený je na ňom svätý Vendelín so svätožiarou,

s pastierskou kapsou a s palicou s lopatkovitou násadkou. Za ním je krava.

Malý zvon nesie nápis: *Uliat' ma dali r. k. občania zubácki r.1922. Uliali bratia Fischer v Trnave.* Zobrazovaný je na ňom kríž s telom Pána Ježiša, čo znamená, že je to umieráčik (zvon, ktorým sa oznamuje úmrtie človeka v obci).

Svätý Vendelín - patrón kostola

Pochádzal z írskoho kráľovského rodu. Z túžby po kresťanskej dokonalosti zriekol sa práva nastúpiť na kráľovský trón. Už dvadsaťročný tajne opustil kráľovský dvor a rozhodol sa zasvätiť život Bohu ako pustovník. Najprv si vykonal púť do Ríma, kde ho požehnal pápež. Cesta naspäť ho viedla do západného Nemecka. Tam sa usadil v strednom Porýní pri meste Trevír a žil ako pustovník. Raz stretol zemana, ktorý ho pokladal za tuláka. Uňho prijal službu pastiera. Pásol ovce a nikým nehatený slúžil Bohu. Popri statočnom plnení pastierskych povinností veľa sa modlil na kolenách, spieval nábožné piesne a konal kajúce skutky. Pokušenie k návratu domov premáhal modlitbou, pôstom a túžbou po nebeskej vlasti. Takto sa za dlhé roky vycvičil v kresťanských čnostiach a v dokonalosti.

Boh požehnával pastiersku službu svätého Vendelína a jeho stádo bolo najkrajšie a vždy uchránené od moru. Okoliti roľníci a pastieri prichádzali k svätcovi s prosbou, aby im uzdravil chorý dobytok. Vendelín to robil so silnou dôverou v Boha a s jednoduchým požehnaním. Vendelína si po čase mnísi z neďalekého kláštorní návrh biskupa zvolili za opáta v Tholey pri Saa brückene. V kláštore žil až do smrti okolo roku 57. Na jeho žiadosť nepochovali ho v kláštornej hrobke ale na vrchu, kde sa modlieval.

Po smrti ho ľud uctieval ako svätca a jeho hrob sa stal pútnickým miestom. Nad jeho hrobom postavili pútnický

chrám, ktorý roku 1360 osobne posvätil pápež Inocent VI. V blízkosti chrámu vznikol benediktínsky kláštor.

Postupom času z pútnického miesta vzniklo mesto Sankt Wencler am Saar (Svätý Vendelín nad Sárrou), ktoré je dodnes strediskom úcty k svätému Vendelínovi. Svätec sa uctieva ako patrón pastierov a ochranca pred morom oviec i dobytká. Jeho liturgická spomienka sa slávi 20. októbra.

Pod vplyvom spracovania a rozšírenia životopisu svätého Vendelína sa jeho úcta začala šíriť aj po Európe. Osobitne jezuiti šírili túto úctu, čím chceli zabrániť šíreniu povier pri morovej nákaze dobytká a oviec.

Úcta k svätému Vendelínovi sa u nás ujala až po dobytčom more v rokoch 1748-1750. Nezasiahla túto pastiersku oblasť v čase valašskej kolonizácie zrejme preto, že Valasi mali vlastné duchovné tradície.

Úcta k tomuto ľudovému svätcovi v Zubáku sa ujala vďaka tradičnému chovu oviec a hovädzieho dobytká. V tejto hornatej a pasienkárskej oblasti to bol totiž dôležitý zdroj obživy obyvateľov.

Roľníci začali stavať na pasienkoch sochy svätého Vendelína, ku ktorým sa 20. októbra alebo v čase do o moru konali prosebné procesie. Šírenie úcty o svätcovi v neskoršom období napomáhali aj články o ňom v náboženských časopisoch a kalendároch: napríklad Pútnik svätovojeťský na rok 1941) a pieseň (Jednotný katolícky spevník č. 448). Svätý Vendelín sa zobrazuje ako mladý pastier pri modlitbe na kolenách. Býva oblečený v plášti alebo jednoduchom mníšskom habite. Pri nohách mu leží kráľovská koruna, čo poukazuje na jeho kráľovský pôvod a opovrhnutie kráľovskou korunou. Znakmi jeho opátske hodnosti bývajú mitra a berla. Ako pastiera ho charakterizuje pastierska kapsa a pastierska palica. Pastierska palica môže byť trojaká: kyjakovitá palica, ktorá

slúžila na obranu proti divjej zveri. Na hornom konci zahnutá hákovitá palica, ktorá slúžila ako nástroj na chytanie oviec za zadnú nohu, ak vybočili z čriedy. Palica s lopatkovitou násadkou, ktorá slúžila na zavracanie oviec, čo sa odlúčili od čriedy.

Ovčiar lopatkou nabral piesok, hlinu alebo drobné kamienky a hodil ich za poblúdilou ovcou. Tá sa zľakla a vrátila sa k čriede. Okolo svätca sa obyčajne pasú domáce zvieratá, najmä, ovce a hovädzí dobytok.

Pieseň o svätom Vendelínovi

Pieseň o svätom Vendelínovi publikoval už František Vítězoslav Sasinek vo svojom Kresťansko-katolíckom spevníku roku 1858.

Pieseň pod názvom *Svätý Boží Vendelín* prevzal i Jednotný katolícky spevník. Zhudobnil ju Mikuláš Schneider Trnavský. Pieseň má osem sloh.

Kaplnky, sochy, križe

Kaplnka svätého **Vendelína** Stojí pri ceste pod osadou Bednári a pod vrchom Rožnovec. V minulosti na jej mieste býval obraz svätého Vendelína na strome. Z vďačnosti, že prestal dobytčí mor, v dvadsiatych rokoch 20. storočia postavili kaplnku, do ktorej premiestnili obraz. Neskôr obraz vymenili za sochu.

Kaplnka je stavba štvorcového pôdorysu. Má šírku 190 cm a výšku 3,7 m. Pokrýva ju nízka dvojspádová strieška s kanadským šindľom, zakončená malým krížom s korpusom (Kristovým telom).

Vo výklenku s valenou klenbou za sklom stojí socha svätého Vendelína, ktorý je stvárnený ako pastierik

s prevesenou pastierskou kapsou na ľavom boku. Ľavou rukou si vpredu pridrža klobúk a v pravej ruke drží zahnutú hákovitú palicu zo samorastu. Palica je odznakom hodnosti pastiera i symbolom opátskej hodnosti. Po stranách sochy sú dve elektrické sviece.

Kaplnku poškodil posuv pôdy, preto sa žiadala jej prestavba. Po prestavbe bola požehnaná v roku 1963, čo oznamuje aj vročenie nad výklenkom.

V roku 1972 veriaci urobili ohradu okolo kaplnky. Ohrada je ozdobná kovová. V nej sú dve figuríny anjelov, ktorí držia štýlové kovové vázy na kvety. Zozadu je kaplnka obsadená troma malými lipkami.

V roku 1994 bola socha svätého Vendelína poškodená. Po oprave výklenok opatрили kovovými mrežami.
Kaplnka Nepoškvrneného Počatia **Panny** Márie

Stojí v peknom prírodnom prostredí na svahu v Žľaboch nad bývalým mlynom na dolnom konci obce. Kedysi tu pri

starej ceste do Dohnian bol len malý obrázok Panny Márie na dreve.

Murovaná kaplnka je zakončená strieškou, ktorú završuje malý plechový kríž. Strieška je krytá kanadským šindľom. Vo výklenku za sklom stojí socha Panny Márie s rukami zloženými k modlitbe. K soche je zavedené elektrické osvetlenie (sviečičky okolo sochy i dve sviečky pred ňou). Nad sochou v štíte striešky je zamurovaný malý kamenný kríž s korpusom. Pod sochou na mramorovej tabuľke je nápis: *Ku cti Nepoškrveného Počatia P. Márie postavili bratia Rudolf, Eduard a Martin Slabý L. P. 1944.* Kaplnka je oplotená drevenou záhradkou. V nej stoja štyri lipy zasadené pri stavbe kaplnky a tri kovové lampáše na sviečky. Pred záhradkou sú dve lavičky. Počas roka sa sem prichádzajú modliť ruženec mariánski ctitelia. 8. decembra tu chodí púť".

Socha Božského Srdca

Počas 2. svetovej vojny v zubáckych horách boli partizáni, ktorí roku 1944 robili záškodnícke akcie proti nemeckej armáde. Nemeckí vojaci chceli vypáliť Zubák. Obec zachránili vtedajší pán farár Félix Mikuš a starosta Michal Kuvik. Zubáčania po skončení vojny z vdácnosti za záchranu dali postaviť sochu Božského Srdca s rozprestretými rukami na obecnom priestranstve. Jej autorom bol sochár Vojtech Ihriský z Hlohovca. Roku 1962 ju vymenili za väčšiu sochu od Michala Papiernika z Nemšovej. Pôvodná socha je na fare.

Väčšia socha Božského Srdca s rozprestretými rukami stojí na masívnom betónovom podstavci. Mramorová doska na ňom nesie nápis: *Láskyplné Srdce Ježišovo, ochraňuj nás po všetky časy, smiluj sa nad nami. - Z vd'aky P. Bohu za záchranu od hrôz vojny z r. 1939-1945 venovali občania Zubáka 9. V. 1946.* Z bokov vo výklenkoch podstavca sú sochy svätej Terézie Ježiškovej a svätého Alojza ako ochrancov mládencov a dievčat.

Kríže

Podľa kanonickej vizitácie biskupa Gustiniho z roku 1766 v Zubáku stála iba jedna posvätná stavba. Bol to drevený kríž s maľovaným obrazom Krista na plechu - dar Ondreja Struhára,

Podľa kanonickej vizitácie biskupa Vuruma z roku 1829 v obci boli tri drevené kríže, z nich jeden stál na cintoríne.

V roku 2000 boli v obci tieto kríže:

Po ľavej strane kostola kovový kríž s korpusom (telom Pána Ježiša). Stojí na kamennom podstavci a krytý je plechovou strieškou. Na úpäť kríža je reliéf Bolestnej Panny Márie. Na podstavci kalich s hostiou. Pod ním mramorová tabuľka s nápisom: *Ježišu Kriste ukrižovaný, zmiluj sa nad nami.*

Po pravej strane kostola drevený misijný kríž bez korpusu. Stojí na betónovom podstavci. Na ramene kríža je vyrezaný nápis *Deň smierenia*. Pod ním je dátum postavenia kríža 7. XII. 1939. V spodnej časti je pribitá plechová tabuľka s informáciou, že úplné odpustky tu možno získať 3. mája, 14. septembra, v deň postavenia kríža alebo v nedeľu potom.

Na cintoríne stojí betónový kríž s korpusom. Nesie vročenie 1946 a pozlátený nápis: *Ju som vzkriesenie a život. Kto verí vo mňa, bude žiť, hoci by aj bol umrel. Ján II, 25. Ukrižovaný Ježišu, zmiluj sa nad nami aj nad dušami v očistci.*

Na pokraji obce na Dolnom konci pri ceste do Martišov je kamenný kríž s korpusom. Má pozlátený nápis: *Vitaj, krížu, jediná spása* a vročenie posviacky: 1956. Stojí v drevenej ohrádke pod troma lipami. Po stranách kríža sú kovové lampáše na sviečky.

Na mieste bývalého dreveného kostola (na Dolnom konci v záhradke pred domom Jozefa Sojku) na kamennom podstavci stojí železný kríž s korpusom a strieškou. Má vročenie 1912 a nápis *K úcte Božej dali postaviť Zubáčani.*

Podobný železný kríž s telom, kovovou strieškou je na kamennom podstavci na Maľušinci. Nesie vročenie 1906 a ťažšie čitateľný nápis: *K úcte Božej dali postaviť Bakula (Štefan?). Spracoval Slabý M. J.* V osade Majere stojí kamenný kríž s telom a plechovou strieškou. V podstavci je výklenok so soškou P. Márie. Pod ním nápis: *Klaniame sa ti. Kriste, a dobrorečíme tebe, lebo si svätým krížom svojím svet vykúpil. Postavili farníci z Majerov v r. 1946.*

Kvetinová záhradka pri krížimá kovovú ohradu.

Pri ceste do Dohnian na hraniciach chotárov postavili drevený kríž ešte v druhej polovici 19. storočia. Terajší má vročenie 1933. Drevený kríž, rezbársky skrášlený, je zasadený do betónového podkladu. Má korpus a plechovú striešku. Ohradený je nízkou ohradkou.

Na Lánoch pri ceste do Záriečia je drevený kríž z 20. storočia.

Na vrchu Žrnová pri ceste do Lednice tunajší robotníci pracujúci v Harmanci dali postaviť drevený kríž v prvej polovici 20. storočia. Tento kríž vymenili roku 1945. Terajší drevený kríž je vsadený do betónového podkladu. Jeho hornú časť kryje plechová strieška, dolná časť je rezbársky upravená. Nesie kovový korpus a vročenie 1945. Pred krížom je jaskynka z bielej tehly na betónovom podklade. Vnútri je socha Panny Márie so srdcom a ružencom. Drevená ohrada kríža je spredu otvorená.

Pri všetkých krížoch v obci možno badať mimoriadnu starostlivosť miestnych obyvateľov, ako aj vkusnú úpravu najbližšieho okolia krížov.

Cintorín

Pôvodný cintorín údajne ležal oproti terajšiemu na náprotivnom svahu nad domom Štefana Dzurku. Teraz cintorín leží na návrší nad bývalým dreveným kostolom. Jeho pôvodná plocha bola taká malá, že od zriadenia farnosti za štyridsať rokov bol štyrikrát prekopyný. So vzrastom počtu obyvateľov obce rozširovala sa aj plocha cintorína, takže teraz je značne rozsiahly.

V šesťdesiatych rokoch bola vybudovaná asfaltová cesta k cintorínu. Roku 1980 si Zubáčania v dolnej časti cintorína vybudovali dom smútku. V nasledujúcich rokoch sa uskutočnila oprava a výmena oplotení, úprava

chodníkov, elektrifikácia a ozvučenie cintorína. Cintorín je ohradený v dolnej časti kovovým oplatením, v hornej časti kovovým pletivom na betónovom múriku.

Farská budova

Súčasne s kostolom v roku 1788 sa zriadila aj drevená fara. Po jej vyhorení v roku 1800 miestny obyvateľ Janček poskytol svoju komôrku ako útulok pre kňaza.

Terajšia murovaná fara bola postavená na miernom svahu po ľavej strane kostola v roku 1806. Teda stavala sa spolu s kostolom.

Stará budova fary

Farská budova má rozmery 10 m x 16,4 m. Hrúbka stien je 800, 700 a 600 mm. Steny sú zo zmiešaného muriva (tehla + kameň). Spojovacia malta je vápenno-hlinitá. Bloková prízemná stavba s hladkou fasádou mala tri rady súvisiacich miestností. Krov mal štít do boku. Pôvodne klasicistická budova prešla úpravami v druhej polovici 19. storočia a v 20. storočí. V roku 1951 sa uskutočnil výkop vlastnej farskej studne a z nej sa zaviedol vodovod na faru.

K farskej budove patrili tieto hospodárske staviská: maštal' a komora murované z kameňa; stodola, ktorá mala spodok z kameňa a vrch z dreva; drevená šopa. Celý farský pozemok i so zastavaným priestorom má rozlohu 12 árov 49 m².

V roku 1996 sa začalo s opravou chladnej farskej budovy tým, že sa zvnútra obložila sadrokartónom.

V roku 1998 sa začalo s prestavbou farských budov na pastoračné centrum a charitatívne centrum.

Na farskej budove sa demontoval drevený krov, ktorý bol v havarijnom stave. Strop sa zosilnil železobetónovou doskou. Naň sa nadstavili dve izby (host'ovská izba a prednášková miestnosť), spoločenská miestnosť a chodba. Zo zadnej strany sa pristavala veranda so schodišťom do podkrovia. Farská budova sa pokryla novým krovom so symetrickou sedlovou strechou, ktorá má štítový križujúcej stavby do ulice a do dvora. Pôvodná omietka stavby sa otlkla a nanieslo sa cementové mlieko. Rekonštrukciou farskej budovy sa takto získali nové, teplejšie obytné priestory pre cirkevné účely (pastoračné centrum).

Rekonštrukciou farských hospodárskych budov sa vybudovalo charitatívne centrum, ktoré bude využívané

Dva pohľady na rekonštruovanú budovu fary

len sezónne a počas letných mesiacov. Na prízemí je vstupná hala, schodisko, sklad, hygienické zariadenia (WC muži, WC ženy, umyváreň muži, umyváreň ženy) a spoločenská miestnosť (herňa), ktorá sa môže využívať na drobné zamestnania. V podkroví je chodba, kuchynka, hygienické zariadenia (WC muži, WC ženy), dve izby a

spáľňa. Krov tvorí väčší obojstranný vikier, presvetľujúci schodisko a príľahlé miestnosti. Ostatné izby sú presvetlené okennými vikiermi.

Prestavba farských budov i oprava kostola sa stretli s veľkým pochopením a pomocou veriacich, ako aj obecného úradu. Osobitne miestne urbárske spoločenstvo podporilo rekonštrukčné práce finančne i drevom.

Zoznam kňazov pôsobiacich v Zubáku

1788-1789	Kornel Štefánik, OFM
1789-1795	Romuald Teiianday, OFM
1795-1799	Ján Otrokóci (t)
1799-1809	Ján Minarovič
1809-1825	Michal Rovňan (t)
1825-1829	Vavrinéc Gál
1829-1834	František Móry
1834	Ján Tvrдый
1834	Michal Cingel
1834-1836	Ján Prekop
1836-1842	Ján Toček
1842-1850	Andrej Peškovič
1850-1860	František Čorba
1860-1861	Imrich Jarábek
1861-1870	Daniel Hollý

1870-1886	Michal Slaninka
1886-1891	Eduard Špaček (t)
1891-1892	Karol Cíván
1892-1901	Anton Velčey
1901-1923	Pavel Hrčka (t)
1923-1937	Celestín Tichý
1937-1940	Alojz Befiuš
1940-1942	Boris Ivanov
1942-1995	Félix Mikuš (t)
1992-1996	Anton Kováčik
1996	Jozef Hlaváč

Poznámka: Krížik za menom znamená, že kňaz zomrel v Zubáku.

Matriky

Matriky vznikli ako cirkevná evidencia krstov, sobášov a pohrebov. Najstaršie matričné záznamy týkajúce sa Zubáka sa nachádzajú v matrikách Rímskokatolíckeho farského úradu v Lednici. Tieto matriky, ktoré sa zachovali od roku 1714, obsahujú záznamy zo Zubáka do roku 1788 a nachádzajú s,,a v Štátnom archíve v Bytči.

Zubácke matriky od zriadenia farnosti v roku 1788 zhoreli pri požiari roku 1800. Staršie zubácke matriky od roku 1800 obsahujú aj záznamy o smrti miestnych vyst'ahovalcov v Amerike. Uložené sú v Štátnom archíve v

Bytči. Novšie matriky sú na Rímskokatolíckom farskom úrade v Zubáku.

Birmovky

Osobitne slávnostnými chvíľami pre farnosť sú birmovky, pri ktorých sa udeľuje jednorazová sviatosť v živote kresťana katolíka. Pri sviatosti birmovania veriaci je obdarený darom Ducha Svätého, aby sa statočne priznával k viere a verne podľa nej žil. Birmovky pre Zubáčanov bývali v minulosti v Lednici alebo v Lednických

Rovniach. V Zubáku sa konali tieto birmovky:

Termín	Počet birmovancov	Udeľovateľ sviatosti
16. júna 1936	<i>1</i>	Karol Kmec'ko, biskup
29. júna 1952	216	Eduard Nécsy, biskup
29. júla 1973	156	Ján Pásztor, biskup
9. júla 1978	114	Ján Pásztor, biskup
19. júna 1983	104	Ján Pásztor, biskup
29. mája 1988	100	Ján Pásztor, biskup
23. októbra 1993	28	František Rábek, biskup
3. mája 1998	37	František Rábek, biskup

Číslo 1/2001

Mesačný list duchovnej obnovy farnosti Zubák

Pod týmto názvom roku 2001 začal vychádzať štvorstranový farský list. Je odpoveďou na výzvu slovenských biskupov, ktorí povzbudili veriacich, aby viac čítali a prakticky využívali Sväté písmo. List chce veriacich formovať Božím slovom a prehĺbiť ich duchovný život.

Na prvej strane heslovite prináša v rámečku hlavnú tému v mesiaci. Pod ňou sú prehľadne uvedené časti Svätého písma na každodenné Čítanie v mesiaci.

Na druhej strane je vysvetlená hlavná téma mesiaca. Na druhej a tretej strane je návod na čítanie Svätého písma a nejaká úloha na riešenie pre deti.

Na štvrtej strane pod názvom *Čo nového doma?* sú správy z farnosti. Dočítame sa tu o rozličných podujatiach. Napríklad: V advente roku 2000 dve skupiny (na Dolnom konci a na Majeroch) robili si predvianočný deviatnik *Kto dá prístrešie Svätej rodine?* Deti a mládež na Vianoce chodili koledovať po domoch, aby tak získali podporu pre chudobné deti v misijných krajinách. V januári 2001 mládež usporiadala v pastoračnom centre karneval pre deti. V kostole každý štvrtok po svätej omši býva poklona Oltárnej sviatosti na vyprosenie požehnania pre rodiny, farnosť, Cirkev a svet. Vo farskej knižnici si možno zapožičať náboženskú literatúru, knihy a časopisy.

Škola

Školy v minulosti mali cirkevný charakter. Stavali sa pri kostoloch a učiteľmi boli organisti, ktorí dostávali plat v naturáliách aj v peniazoch. Vyučovanie sa zameriavalo predovšetkým na náboženské

vedomosti, ako i na základy čítania, písania a početných úkonov. V Lednici pri fare oddávna existovala cirkevná škola, na ktorú prispieval aj Zubák.

Po zriadení farnosti v Zubáku roku 1788 vznikla cirkevná škola aj v tejto obci. Spočiatku sa vyučovalo v krčme, neskôr pre vyučovanie odkúpili drevenú budovu. Vyučovalo sa len cez zimu. Deti sedeli na klátoch dreva okolo kozubu. Učiteľom bol miestny organista.

Roku 1824 postavili v obci kamennú budovu školy s jednou učebňou (Horná škola). V roku 1897 mala 166 žiakov. Škola až do roku 1900 bola jednotriedna. Pre vzrast počtu žiakov roku 1900 postavili druhú budovu školy z kameňa (Dolná škola). V nej bola jedna učebňa a byt pre organistu-učiteľa (izba, kuchyňa, komora). Zubáčania si s veľkými obetami udržiavali školu. Prekážkou vzdelávania detí bola aj veľká vzdialenosť jednotlivých osád od školy. Preto v Zubáku okolo roku 1880 bolo 50 percent analfabetov, čiže ľudí, čo nevedeli čítať a písať. Začiatkom 20. storočia počet analfabetov klesol na 20 percent, medzi ktorými bolo najviac kopaničiarov.

Dolná Škola z roku 1900

Podľa štatistiky k 1. novembru 1932 udržiavateľom školy bola politická obec, školská budova bola stará, prestavaná. Mala dve učebne a jej majiteľom bola cirkevná obec.

V školskom roku 1918/19 miestna škola mala 154 žiakov a 2 triedy. V školskom roku 1932/33 mala 226 žiakov, 4 triedy, 4 nekvalifikovaných učiteľov.

V 20. storočí bola škola v Zubáku umiestnená vo dvoch budovách. Roku 1930 bola rozšírená o tretiu triedu, roku 1938 mala 4 triedy, roku 1940 - 5 tried, roku 1942-6 tried. Do roku 1945 bola cirkevná a mala názov *Rímskokatolícku ľudovú školu v Zubáku*. Riaditeľ školy bol zároveň organistom, ktorý sprevádzal kňaza pri bohoslužbách a cirkevných obradoch.

Roku 1945 školu poštátnili a niesla názov *Štátna ľudová škola v Zubáku*. Do roku 1949 všetci žiaci chodili do školy len v Zubáku. V roku 1949 ročníky 6-9 boli odsunuté do Základnej školy v Lednici.

V povojnových rokoch narastal počet žiakov pod vplyvom zvyšujúcej sa populácie, a tak roku 1965 sa na Hornom konci obce začalo s výstavbou modernej školy s desiatimi učebňami a šiestimi učiteľskými bytmi. Do novopostavenej budovy školy, v ktorej sa začalo vyučovanie 1. septembra 1967, z lednickej školy preradili žiakov zo Zubáka a z Hornej Breznice. Roku 1969 oplotili školský areál. Plánovaná druhá etapa (výstavba telocvične, dielni, družiny) sa neuskutočnila. ,

Dolná škola sa zachovala dodnes pri obecnom úrade. Hornú školu, ktorá stála za cestou nad ňou, roku 1987 zbúrali a na jej mieste postavili domov dôchodcov.

Budova novej školy z roku 1967

Osobnosti

Jozef Barinka

V Zubáku pôsobil ako učiteľ verejný činiteľ Jozef Barinka. Narodil sa 5. septembra 1860 vo Valašských Kloboukoch na Morave. Pochádzal z rodiny súkenníka. Po absolvovaní učiteľského ústavu učil v Lysej pod Makytou, Lednici, Červenom Kameni. Od 1. septembra 1894 do marca roku 1927, teda 33 rokov, bol riaditeľom cirkevnej ľudovej školy v Zubáku.

Plných päťdesiat rokov vykonával učiteľské povolanie. Nekrológ v Slovaku z 30. apríla 1940 oceňuje jeho bohaté životné skúsenosti, hlbokú vieru a ušľachtilý život. Zaznamenáva o ňom tiež, že pomáhal ľuďom radou i hmotne.

Pred prvou svetovou vojnou bol obžalovaný z panslavizmu. Roku 1920 sa pridal k národnému buditeľovi Andrejovi Hlinkovi. Na znak uznania zvolili ho za senátora prvého Národného zhromaždenia v Česko-slovenskej republike. Vtedajšie Národné zhromaždenie malo dvojkomorový systém: poslaneckú snemovňu a senát. Jozef Barinka funkciu senátora vykonával za Hlinkovú slovenskú ľudovú stranu v rokoch 1921-1925. V dňoch 23.-24. augusta 1924 zúčastnil sa na Prvom eucharistickom kongrese na Slovensku v Bratislave.

Jozef Barinka bol urastený človek, nosil dlhé vykrútené fúzy, fajčil z dlhej fajky, ktorej pipasárom údajne vyplácal neposlušných žiakov. Zo Zubáka chodieval pešo do Dohnian i do Púchova s ruksakom na chrbte.

Dožil sa vysokého veku - skoro osemdesiat rokov. Zomrel 26. apríla 1940 v Slovanoch pri Kláštore pod Znievom, kde ho pochovali za veľkej účasti ľudu.

Anton Bielek

V Zubáku pôsobil spisovateľ Anton Bielek. Narodil sa ako syn učiteľa v Bytčici pri Žiline 10. septembra 1857. Po matkinej smrti vychovávali ho príbuzní v Starej Bystrici na Kysuciach, kde chodil do ľudovej školy. Gymnázium študoval v Žiline, Kláštore pod Znievom a Ostrihome. Učiteľský ústav dokončil súkromne v Kláštore pod Znievom. Ako učiteľ pôsobil vo Fačkove (1879-1885), Dohňanoch (1885-1889) a v Zubáku (1889-1890). Tu ho navštívil slovenský spisovateľ Ferko Urbánek a Bielek ho navštívil v Dohňanoch ležiacich v susednej doline.

V máji roku 1890 odišiel zo Zubáka a prijal pozvanie za správcu tlačiarne Karola Salvu v Ružomberku a za redaktora slovenského zábavníka *Besedy*. Aby mohol užiť svoju početnú rodinu, našiel si zamestnanie v Turčianskom Svätom Martine, kde sa stal roku 1891 administrátorom *Národných novín* a úradníkom Tatra banky.

V rokoch 1897-1903 bol spolupracovníkom národného buditeľa Andreja Hlinku a redaktorom jeho *Ludových novín*. V roku 1904 prešiel za redaktora *Katolíckych novín* najprv do Trnavy, neskôr do Skalice. Založil vlastnú tlačiareň.

Keď mu hrozilo súdne stíhanie pre národne angažovanú publicistiku, ako aj pre finančné podlžnosti sa roku 1906 vysťahoval s početnou rodinou do Ameriky. Tam pôsobil v New Yorku ako redaktor novín *Slovák*

a člen dozorného výboru Slovenskej ligy v Amerike. Začiatkom roku 1910 opustil Ameriku. Svoju životnú púť ukončil vo Viedni 27. januára 1911.

Literárne dielo Antona Bieleka vzniklo zväčša v o-semdesiatych a deväťdesiatych rokoch 19. storočia. Začínal básňami a tvorbou pre mládež, neskôr sa venoval výlučne

próze. Písal Črty, novely a poviedky zo života dedinského ľudu. Námety pre svoje práce čerpal aj zo Zubáka. Počas jeho zubáckeho pobytu vznikla časť jeho poviedok *Obrázky z hôr*, ktoré vyšli knižne v roku 1890. Pravdepodobne v Zubáku napísal aj ďalšie práce, osobitne *Z dôb utrpeniu* (1890), *Na vysokých horách* (1890), *Na salaši* (1891). V roku 1890 vydal aj dva zväzky národného zábavníka *Besedy*. Napísal tiež veľa populárno-náučných a politických článkov, ktoré publikoval v slovenských novinách a časopisoch.

Po piatich rokoch v Zubáku koho vidím, Martina! Milo prekvapený pýtam sa:

—Martinko, kde ste sa tu vzali?

—Prišiel som na naše strany, podívať sa, jako sa tu svet drží.

—A odkiaľ?

—Veru rovno z Prajskej, pán môj.

—A čo vás sem donieslo? Asnád" rodinné veci?

—Nie, nemám už nikoho. Čo bolo, všetko pomrelo. Už ani tá otcovská chalupa nestojí.

—Tak sa vám muselo dobre vodiť, keď máte groš na cestu.

—Ah, čoby dobre. Vyrobí človek, vyrobí, je pravda, ani nemám na koho gazdovať; ale časy sú zlé, roboty nieta...

— Nuž a vy nepozerali ste na groš z tak ďalekej cesty? Drotár stál, jako pomýlený; iba moja reč primalá ho k odpovedi. Pozrel na mňa jakoby s výčitkou a riekol:

— Pán môj, veď za roky aspoň len raz musím pozreť tú svoju dedinu.

Úryvok z diela Antona Bieleka

Na salaši

(*Slovenské pohľady* 1891, s. 81)

Filiálka Horná Breznica

V roku 2001 diecézny biskup kardinál Ján Chryzostom Korec vyčlenil filiálku Horná Breznica z farnosti Lednica a pričlenil ju do farnosti Zubák. Vyhlásenie dekrétu uskutočnil dekan Jozef Bagin z Púchova na sviatok svätého Marka 25. apríla 2001 v Hornej Breznici, kde pri tejto príležitosti slúžil svätú omšu so správcami farností Lednica a Zubák - Ladislavom Porubčinom a Jozefom Hlaváčom.

Poloha

Horná Breznica leží juhovýchodne od Zubáka. Rozprestiera sa v kotlinovite rozšírenej doline potoka Zubák. Stredná kotlinovitá časť chotára je pahorkatina, po obvode obklopuje obec zalesnená vrchovina.

Chotár obce má rozlohu 1229 hektárov. Nadmorská výška chotára je v rozpätí 314-652 metrov, stred obce sa nachádza vo výške 340 metrov.

Chotár Hornej Breznice hraničí na západe s Lednicou, na severozápade so Zubákom, na severovýchode s Dohňanmi, na východe so Streženicami, na juhovýchode s Lednickými Rovňami a na juhu s Dolnou Breznicou.

Názov a stručné dejiny obce Prvý písomný údaj o nerozdelenej Breznici je z roku 1388. Názov obce je odvodený od slova *breza* a znamená, že pôvodná osada vznikla v brezovom poraste. (Breznica = osada v brezovom poraste). Ešte i dnes sa v chotári nachádza veľa briez.

Neskôr došlo k rozdeleniu historického územia Breznice. Dolná časť sa dostala do vlastníctva drobných zemanov, horná časť ostala v držbe lednického panstva. Roku 1471 sa tu uvádzali už dve obce, ktoré dostali odlišovacie prívlastky podľa počtu obyvateľov Malá Breznica a Veľká Breznica. V neskoršom období sa odlišovacie prívlastky v názve obcí zmenili podľa polohy: Horná (pôvodne Malá) Breznica a Dolná (pôvodne Veľká) Breznica. Vzhľadom na to, že Horná Breznica patrila do lednického panstva, mala podobné dejinné osudy ako Zubák.

V roku 1669 tu bolo 12 1/2 sedliackych usadlostí, 44 držiteľov a

60 synov. Chovali 22 koni, 76 volov, 105 kráv, 160 oviec, 138 ošípaných a mali 50 úľov.

V roku 1688 tu bolo 6 držiteľov richtárskej usadlosti, 38 sedliakov, 26 želiarov, 5 podželiarov a 103 synov. Chovali spolu 31 koni, 99 volov, 174 kráv, 188 o-viec, 186 ošípaných a mali 47 úľov.

Pri daňovom súpise v roku 1720 boli v obci 2 mlyny a 20 daňovníkov.

Pri prvom sčítaní obyvateľov v Uhorsku v rokoch 1785-1787 bolo v obci 64 domov, 77 rodín a 430 obyvateľov.

Celokrajinský súpis v roku 1828 zaznamenal v obci 56 domov a 580 obyvateľov.

Horná Breznica v rokoch 1907-1913 mala pomadžarčený názov *Felsőnyiresd*, v rokoch 1919-1979 niesla terajšie slovenské pomenovanie. V rokoch 1980-1990 bola Horná Breznica zlúčená s Dolnou Breznicou pod názvom *Breznica*. Roku 1990 sa Horná Breznica osamostatnila.

Obecná pečať

Obec používala pečať, na ktorej je latinský kríž so svätožiarou a s dvoma hviezdami. Sú to symboly svätého Nepomuckého, patróna farského kostola v Lednici. Odtlačok pečatidla z roku 1841 je na písomnosti lednického panstva z 21. júna 1858 v Štátnom archíve v Bytči.

Obyvateľstvo

Obyvatelia sa živili prevažne roľníctvom. Do roku 1918 nosili kroj. Po roku 1918 odchádzali na sezónne poľnohospodárske práce a mnohí sa vysťahovali do cudziny. Časť obyvateľov sa zamestnala v priemyselných závodoch na okolí.

Obyvatelia boli Slováci a katolíci. Bývala tu jedna židovská rodina a niekoľko Rómov.

V 20. storočí obec mala vyše 500 obyvateľov. V roku 1970 počet obyvateľov dosiahol 617 a v roku 2001 klesol na **461**.

Zástavba

Horná Breznica sa v minulosti vyvíjala ako potočná radová dedina. Do roku 1918 tu boli prevažne drevené domy a domy z nepálených tehál. Domy boli tvoj priestorové a dvojpriestorové s prístavbou hospodárskych budov. Štíty mali orientované do ulice, strechy sedlové, kryté slamou. Komora (výška) bola prístupná rebríkom z pavlače.

Roku 1598 obec mala 31 domov, roku 1785 už 64 domov a roku 2001 až 174 domov. »

Chotárne názvy V pozemkovej knihe obce z roku 1898 sa vyskytujú tieto chotárne názvy: Breznické, Černoškov háj, Dedove, Dlhé nivy, Drápy, Dubičie, Habánska kopanica, Hliník, Chrapková, Jezerce, Jezero, Kňahinky, Kopánky, Kúty, Lazy, Lúčky, Lysiny, Medzi potôčky, Mlynište, Na kopanice, Na kopci, Na Nedvorce, Ne-dvorce, Oteček, Pastierska, Podháj, Podstránie, Podsú-vozie, Polík, Polonská, Pri Kopišov, Prieseky, Príhlavie, Rovňanská hora, Stránie, Tlačková, Tlstá hora, Úplzne, Vargánky, Záhumnie, Zájelšie, Zákopčovie, Zápotočie, Zvýš dediny.

Kostol sv. Cyrila a Metoda z rokov 1990-1991

Obyvatelia Hornej Breznice dlhé roky chodili do farského kostola v Lednici. V strede obce na čelnej strane cirkevného pozemku, kde stála Škola, ešte roku 1947 postavili betónový kríž s oplotením a zasadili dve lipy. Tu pod holým nebom každoročne na sviatok sv. Cyrila a Metoda sa slúžila svätá omša.

Dávnou túžbou nábožných veriacich bolo postaviť si v obci kaplnku alebo kostolík. V rokoch po druhej svetovej vojne už si aj zabezpečili materiál na stavbu. Nástup komunistického režimu však ich úsilie prekazil.

Stavba kostola. Po páde komunistického režimu obyvatelia Hornej Breznice začali v roku 1990 podnikat' ohľadom stavby vlastného kostola. Základný kameň pre kostol posvätil pápež Ján Pavol II. pri svojej prvej návšteve Slovenska 22. apríla 1990 v Bratislave-Vajnoroch. Ako projektanta stavby vybrali Ing. arch. Petra Čerňanského z firmy Urbion v Žiline. Stavbu začali na mieste bývalej cirkevnej školy. V máji 1990 za účasti

mnohých veriacich kanonik Štefan Samák už posvätil základy kostola. So stavbou kostola žila celá obec, a tak práce pokračovali veľmi rýchlo. Do zimy bola stavba pod strechou. V zimnom období sa pracovalo vo vnútri kostola. Na Štedrý deň v roku 1990 sa v stavbe obklopenej lešením slúžila polnočná svätá omša. Po tejto prvej omši bývali tu bohoslužby každú nedeľu okrem obdobia, keď sa robila podlaha. V jarných mesiacoch sa dorábali omietky a vnútrajšok kostola, upravovalo sa okolie. Kostol bol postavený vo veľmi krátkom čase - za necelý rok. Po výstavbe kostola z hľadiska architektonického žiadalo sa odstrániť kríž a lipy. Hlavnú časť kríža uložili pri základoch z východnej strany kostola. Hornobreznický kostol posvätil v so.botu 6. júla 1991 nitriansky sídelný biskup kardinál Ján Chryzostom Korec. Bola to jeho prvá posviacka kostola po u-delení kardinálskeho titulu.

Opis kostola. Jednolod'ový kostol má tvar nepravidelného viacuholníka s pôdorysom 14,1 m x 12,6 m. Pokrytý je hliníkovým plechom. Vstavaná veža je tvaru kosoštvorca. Má 4 zvukové okná. Zvon do veže zakúpili roku 1991 od zvonárskeho majstra Josefa Tkadleca z

Halenkova na Morave. Je zasvätený patrónom kostola a nesie nápis: *Sv. Cyril a Metod, orodujte za nás.*

Do kostola sa vstupuje z predsiene. Vstupné dvere sú aj po oboch stranách lode. Kostol osvetľuje vpredu veľké okno a z bokov 9 malých okien. Podlaha je vykladaná dlaždicami, pod ktorými je zabudované elektrické vykurovanie. Nepravidelná klenba je obložená dreveným obkladom.

Obetný stôl je vpredu pred stenou oproti predsienu. Veľké okno predelené krížom v stene za oltárom nesie biele postavy patrónov kostola sv. Cyrila a Metoda. Nad nimi je nápis *Na počiatku bolo slovo a slovo bolo u Boha. Ján I. I.* Vpravo od obetného stola je drevený svätostánok, pod ktorým je zabudovaný základný kameň kostola posvätený pápežom. Vľavo od obetného stola je vstup do malej sakristie. Po stranách lode je krížová cesta a na drevených podstavcoch stoja sochy Božského Srdca Ježišovho a Panny Márie Kráľovnej. V lodi kostola sú drevené lavice. Je tu 146 miest na sedenie a 100 miest na státie. V zadnej časti kostola vľavo stojí drevená spovednica, z pravej strany sa schodíkmi vystupuje na chór, kde je 36 miest na státie.

Zvonica

Obec mala kedysi len drevenú zvonicu, postavenú na cirkevnom školskom pozemku zvanom *Drngalka*. Mosadzný zvon z nej v roku 1916 zobrali na výrobu

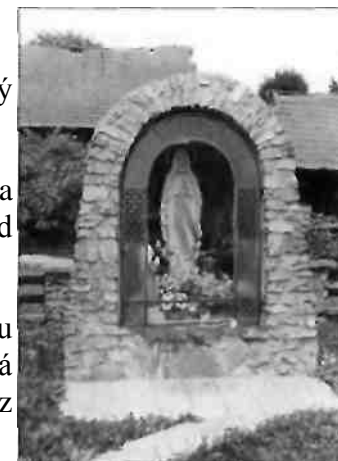
zbraní. 17. decembra 1919 v nej umiestnili malý zvon. Dnes je zvonica zabudovaná do požiarnej zbrojnice, ktorá sa končí vežičkou s krížom. Na stene budovy vo výklenku za sklom je soška svätého Floriána, patróna požiarnikov.

Cintoríny

Obec má dva cintoríny: starý a nový.

Starý cintorín sa rozprestiera v strede dediny na návrší nad zvonickou.

Nový cintorín je na začiatku dediny od Dolného konca. Má dom smútku a ohradu z kovového pletiva.

Pomníky na starom cintoríne

Kaplnky

Za kostolom je lurdská jaskynka murovaná z lámaného kameňa, vnútri za sklom socha Lurdskej Panny Márie a svätej Bernadetty.

Po pravej strane cesty na starý cintorín je jaskyňa z lámaného kameňa, vnútri socha Božského Srdca.

Na jaskynke menší drevený kríž s kovovým korpusom a plechovou strieškou.

Kríže

Na Hornom konci pod dvoma lipami železný kríž s kovovým korpusom (telom Pána Ježiša) a zdobenou plechovou strieškou. Na betónovom podklade plechová tabuľka s vročením 1914 a slovenským národným znakom. Ku krížu vedú schodíky s malým kovovým zábradlím. Kríž dala postaviť rodina Slabých zo Zubáka.

Pred kostolom na vyvýšenom kamennom podklade drevený kríž s kovovým korpusom.

Na starom cintoríne stojí na betónovom podklade drevený kríž s kovovým korpusom a plechovou strieškou.

Na Dolnom konci po pravej strane cesty pod lipami je drevený kríž z roku 1991. Nesie kovový korpus a kovovú ohrádku má zapustenú do betónu.

Na novom cintoríne betónový kríž z roku 1977 má

kovový korpus. Na kríži je tabuľka z čierneho mramoru s nápisom: *V kríži Pána nášho Ježiša Krista je život, spása a vzkriesenie naše.* Ku krížu vedú betónové schody s kovovým zábradlím, ktoré sa končí ohrádkou.

Na rozhraní chotárov obci Horná a Dolná Breznica na betónovom podklade a v drevenej ohrádke je drevený kríž s kovovým korpusom. Stojí na mieste smrti nitrianskeho kanonika a lednického farára Štefana Samáka (t 21. 6. 1990).

Pri lesnej ceste na Lednicu medzi dvoma lipami - v štvorcovej kovovej ohrádke sa nachádza drevený kríž s kovovým korpusom a oblúkovou plechovou strieškou. Zdola je rezbársky upravený.

Škola

Stála oproti zvonici za cestou. Jej budova pôvodne bola krčmou rovníanskeho panstva a mal ju v prenájme Žid. Roku 1855 viedenské ministerstvo školstva vydalo nariadenie o povinnej štvorročnej školskej dochádzke. Roku 1856 Erdodyovci darovali krčmu aj s pozemkami na školu. Pred zriadením školy hornobreznické deti chodili do Rímskokatolíckej ľudovej školy v Lednici.

Hornobreznická škola spočiatku bola jednotriedna. Od roku 1931 bola dvojtriedna, lebo počet detí prevyšoval stovku. Cirkevnú školu v Hornej Breznici roku 1945 poštátnili. V roku 1949 ročníky 6-9 začali chodiť do Základnej školy v Lednici, v roku 1967 do novo-postavenej školy v Zubáku. Schátralú budovu školy v Hornej Breznici zbúrali koncom 70. rokov 20. storočia.

